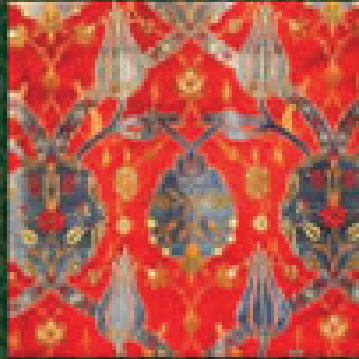

AHMET ATİLLÂ ŞENTÜRK

OSMANLI ŞİİRİ KILAVUZU

1

ÂB - AZRAİL

OSDAM
OSMANLI EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

OSEDAM

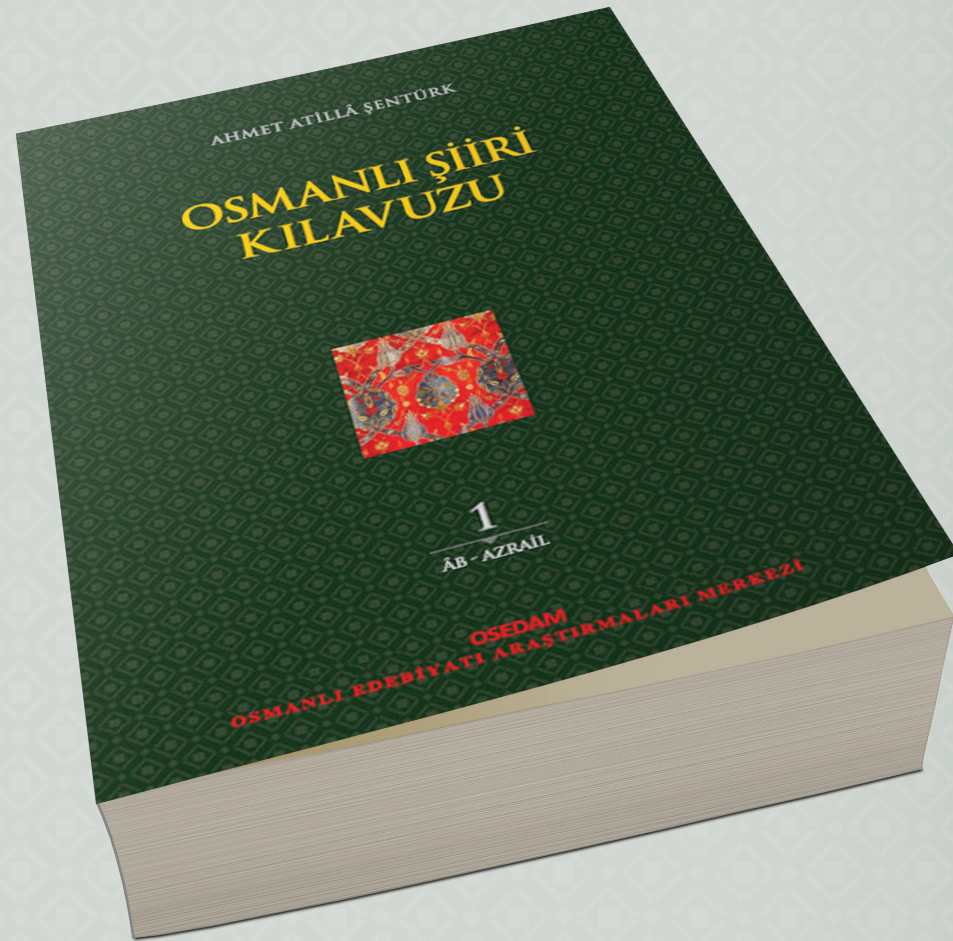
OSMANLI EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

AHMET ATİLLÂ ŞENTÜRK

OSMANLI ŞİİRİ KILAVUZU

1

ÂB - AZRAİL

Hocam
Mertol Tulum'a

“dün” den öğrendiklerimizle
“bugün”ü yaşamak
“yarın” larımızı aydınlatır.

Bu şiirde ten zevklerinden uzak, beklentisiz saf aşkı yakalamaya çalışan şairler, zaman zaman Allah'ı mı yoksa insanı mı konu edindiği anlaşıl-
lamayan derin boyutlu bir sevgi tasavvurunu işlemişlerdir. Eski şiirde ka-
dına pek yer verilmemesi, bu saf aşk idealini zedeleme ve bunu süflü arzular
derekesine düşürme endişesinden kaynaklanır. Allah ve Peygamber başta
olmak üzere padişahlar, sadrazamlar, devlet adamları, bilginler, şeyhler, ho-
calar ve dostlar; kısacası “ahbâb”ı muhatap alan ve bunları “ideal sevgili”
makamında değerlendiren bu edebiyatı gerçek mahiyetiyle anlamak, günü-
müzün Batılı ve maddeci değerleriyle dünyaya bakmayı kanıksamış insanı
için oldukça zordur.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Ahmet Atillâ Şentürk, Osmanlı Şiiri Kılavuzu

ISBN: 978-605-66259-0-9 (takım) 978-605-66259-1-6 (cilt 1) Ebat: 21,6 x 27,9 cm 519 s.

1- Edebiyat 2- Eski Türk Edebiyatı 3- Divan Şiiri 4- Türk Kültürü 5- Ottoman Poetry

SUNUŞ

Klasik Türk Edebiyatı ürünleri günümüz kültür çevreleri ve akademik camiada doğru anlaşılıp yorumlanmaları bakımından oldukça zor ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Bunlar yüzyılların kesintisiz kültür geleneğinin geniş bir coğrafyada oluşturduğu homojen doku çerçevesinde kendi içinde tutarlı bir mantık örgüsü sergilemelerine karşılık, mevcut metinler layığıyla değerlendirilmediğinden günümüz insanı için çözülmemiş problemlerle doludur. Eski edebiyat metinleri, şifreleri bilindiğinde bilmece çözümlerine zevkli ve cana yakın bir meşgale konusu oluştururlar. Buna rağmen farklı bir zaman, dil ve kültür diliminin ürünleri olmaları sebebiyle bu metinler, günümüz insanına pek çok yönden kapalı ve gizemli bir yapı arz ederler. Sonuçta metnin içinden çıkamayan ve üstesinden gelemeyenler nezdinde eski edebiyatın “zor ve anlaşılmaz” olduğu kanaati, yaygın bir sabit fikir haline gelir.

Bu kılavuz akademik anlamda eski edebiyat eğitimi veren kurumlarımızda eski şiiri anlama ve yorumlama konusunda bir rehber olması amacıyla hazırlandı. Müellif de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde ilk derslere başladığı 1976 yılından itibaren konuya aşırı ilgi duyan bir öğrenci sıfatıyla bu zorlukları bizzat yaşadı. Hocam Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu'nun izahlarıyla derslerde kolayca çözümlenen metinler, kendi başıma yorumlamaya kalkıştığımda içinden çıkılmaz tuzaklar ve aşılmaz engellere dönüşüyordu. Merhum hoca derslerinde her fırsatta, bu edebiyatı anlama ve yorumlama konusunda mevcut sözlüklerin yetersizliği ve yeni bir sözlük hazırlanması gereğinden bahsederdi. O yıllarda hocanın ısrarla tekrarladığı bu ihtiyacın ciddiyetini kavramam, hâliyle şimdiki boyutlarda mümkün değildi. Fakat zamanla, metinleri anlama ve yorumlama sırasında içine düştüğüm zor durumlar sebebiyle rahmetli hocanın kastettiği sözlüğün her geçen gün daha da büyük bir ihtiyaç hâline geldiğini idrak ettim.

Her biri yüksek bir hayal gücü ve estetik zevkin ince birer ürünü olan eski edebî metinlerin cümle ve beyitlerini yanlış okuma ve yorumlama konusunda tekrarlanan en yaygın hata, yüzlerce yıl önce yazılıp söylenmiş bu sözleri günümüz Türkçesiyle anlama gayretidir. Gerçekte dil, farklı coğrafya ve farklı zamanlarda kendisini oluşturan kelimelere değişik anlamlar yükleyip durmakta ve varlığını sürekli bir değişimle sürdürmektedir. Yabancı dillerden aktarılan kelimeler dahi Türkçede yerine göre aslı karşılıklarından çok farklı anlamlar kazandıklarından, bu gibi kelimelerin manalarını tespit için ana dillerinde yazılmış sözlüklere başvurmak da kimi zaman yetersiz ve yanıltıcı olabilmektedir. Buna göre akademik ve profesyonel anlamda eski metinleri okuma, değerlendirme ve yorumlama konusunda çalışan araştırmacılarımızın hatırı sayılır bir kısmının bu yanlış kaynak kullanma alışkanlığını terk ederek metinleri yine ait oldukları dönemin metinleri desteğiyle değerlendirmeleri kaçınılmaz bir çözüm yoludur.

Editör: Esmâ Şahin; **Tashihler:** Murat Karavelioğlu, Gülay Açar. İsmet İpek, Bilal Alpaydın, Fatih Odunkıran; **Kapak tasarımı:** Sercan Arslan; **Sayfa düzeni:** İrfan Güngörür; **Baskı/cilt:** Mimoza Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş. Davutpaşa Cad. No: 123 Kat 3 Topkapı İstanbul Tel: +90 212 482 9910 (Sertifika No: 33198); **1. Baskı:** Ocak 2016. **Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları Merkezi OSEDAM** Davutpaşa Cad. No: 123/3-1 Topkapı İstanbul (Sertifika No: 33329) **e-mail:** osedam2016@gmail.com **web:** www.osedam.com www.facebook.com/OSEDAM **Tel:** +90 541 507 8118 **Elektronik ortam ve tüm baskı hakları OSEDAM'a aittir.** **ISBN:** 978-605-66259-0-9 (takım) 978-605-66259-1-6 (cilt 1)

Elinizdeki eser biraz da bu “metni metinle çözme” yolunda sarf edilen gayretlerin ürünüdür. Bilgisayarların araştırmalarda henüz yaygın kullanılmadığı yıllarda, dil ve edebiyat sahasında çalışanlarca eski metinler fişlenerek bunların kelime indeksleri hazırlanırdı. Bu alfabetik fiş yığınlarından bir kelimeyi bulmak için her metnin indeksini taramak, günümüzün imkânlarıyla kıyaslandığında akıl almaz bir zorluk ve zaman kaybı oluştururdu. Metinler okunurken notlar alınır, çoğu zaman dolaplar dolusu fişlere aktarılan bu notlar gerektiğinde kolayca bulunması ümidiyle alfabetik sıralara konur, yeri geldiğinde eğer hatırlanır da bulunursa, gerekli karşılaştırmalar yapılarak çözüm yahut hüküm elde etme yoluna gidilirdi. Günümüzde baş döndürücü bir hızla gelişen bilgisayar program ve teknolojileri sayesinde, eski metinlerle uğraşmak büyük kolaylıklar kazanmış bulunuyor. Aranılan kelime yahut kavramların kısa sürede dökümünü alıp yerine göre indekslenmesi yahut karşılaştırılması, artık süresi saniyelerle ifade edilebilecek türden işlemler hâline gelmiştir.

Osmanlı Şiiri Kılavuzu adıyla bundan 20-25 yıl kadar önce kâğıt üzerinde notlar alınarak başlanan bu çalışmada madde başı konumundaki her kelime ve kavramın belli başlı anlamları, edebî metinlerde dikkati çeken özellikleri, eğer sembol değeri kazanmışsa nelerin sembolü olduğu, benzediği ve benzetildiği nesnelere yahut birlikte kullanıldığı ibareler veya bu kelime üzerinde şairlerin geliştirdikleri yorumlar v.b. hususlar olabildiğince geniş ve zengin örneklerle ele alınmaktadır. Eserin amacı Eski Türk Edebiyatı manzum metinleri üzerine çalışan herkese ışık tutacak bir rehber hizmeti görmesiydi. Tabii olarak böyle bir çalışmada her şeyden önce zengin ve mukayese edilebilir örneklere ihtiyaç vardı. 2000’li yılların başında başlattığımız “Metinbankası Projesi” bu konuda oldukça malzeme toplanmasını sağladı. Başlangıçta 100-150.000 beyit civarında bir birikimle yazılmaya çalışılan maddeler, gelen metinler çoğaldıkça yeni madde başları açılmasını gerektiriyor, yeni gelen malzemenin zenginliği karşısında daha önce yazılmış maddeler kifayetsiz görülüp bunların yeni baştan kaleme alınma ihtiyacı doğuyor ve böylece kılavuzun tamamlanması sürekli erteleniyordu. Başlangıçta örnek beyitlerin azlığı sebebiyle sıkıntı çekilirken daha sonra toplam 1.5 milyon beyitlik bir birikim karşısında seçici olma gereği, madde yazımlarında bize bir hayli zaman kaybetti. Sonunda “En iyi iyinin düşmanıdır” hükmü gereğince yeni maddeler açmayı bir tarafa bırakarak mevcut birikimi bu hâliyle yayımlamaya karar verdik.

Türklerin İslâm kültürüyle tanışıp kaynaştıktan sonra ürettikleri manzum eserlerin bir kılavuzu olan bu eser, günümüzde yanlış bir isimlendirmeye biraz da hor görmek için “Divan Şiiri” diye adlandırılan edebiyat ürünlerine rehber olmak üzere hazırlandı. Neden “Divan Şiiri” değil de “Osmanlı Şiiri” adını kullandığımı *Osmanlı Şiiri Antolojisi* adlı eserin önsözünde açıkladığım için burada aynı bahse girme gereği duymuyorum. Söz konusu şiir, Türklerin Müslüman olmalarından sonra bu yeni kültür havzasında ağırlıklı olarak Arapça ve Farsça kelimelerin de ilavesiyle yeni bir dünya görüşünden güç alarak vücuda getirdikleri edebiyatın ürünü olmakla beraber, asıl dayanağını her zaman Türkçenin güçlü ifade kabiliyeti ve dil mantığından almıştır. Eserde yer verilen maddelere şöyle bir göz gezdirildiğinde kolayca fark edileceği üzere eski şiirin esas gücü ve güzelliği Türkçenin kıvrak yapısından kaynaklanır. Bu şiirde öyle söz ve deyişler geliştirilmiştir ki bunları Arapça, Farsça veya bir başka dilde ifade etmek neredeyse imkânsızdır. Dolayısıyla yakın bir zamana kadar bu edebiyatın Arap ve Fars kültürünün bir uzantısı olduğu yolundaki iddialar, tamamen ideolojik ve bir zamanların siyasî şartları gereği olup bunlar bugün için itibar etmeye değmeyecek derecede sığ ve ciddiyetten uzak

isnatlardan ibarettir. Bu arada eski edebiyatın hor görülüp karalandığı dönemlerde, o günlerin zor şartlarında *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı* adlı çok değerli bir eser telif ettiği halde kitabı zamanın iktidarlarınca basılmaya layık görülmeyen Ahmet Talât Onay’ı burada rahmetle anıyorum.

Filoloji araştırmalarında karşılaşılan problemlerin çözümü için en sağlıklı yol, karmaşık ve anlaşılamayan bir ibare yahut kavramın ait olduğu dönem metinlerinde nasıl kullanıldığına mukayeseli bir incelemesini gerçekleştirmektir. Bununla beraber doğru ve tutarlı çözümler için öncelikle bu işe kaynaklık edecek metinleri doğru tespit gereği vardır. Aksi takdirde bozuk okunmuş bir metin, problem çözümünü daha da güçleştirip işi içinden çıkılmaz hale sokacaktır. Konuya bu açıdan yaklaşıldığında elde mevcut kaynak neşirlerinin sıhhat ve sağlamlık açısından zaman zaman kifayetsiz kaldığı görülmektedir. Bu durum *Osmanlı Şiiri Kılavuzu*’nun telifi sırasında bazı zorluklar oluşturmuş, yanlış okunmuş ibarelerin tashihi ve eskiden yazılmış tez metinlerinin taranması sırasında gelişen belirsizliklerin düzeltilmesi ciddi zaman kaybı oluşturmuştur. Bu sebeple kullanılan metinlere gerektiği hallerde müdahale edildiği gibi, iktibas edilen ibarelerin imlâ birliğini sağlama amacıyla bunların birbiriyle uyumlu hale getirilmesine de özen gösterildi.

Bu eserin vücuda gelmesinde öncelikle “Metinbankası Projesi”ne ellerindeki dijital metinleri göndererek dahil olan bütün meslektaşlarıma önemli payı vardır. Onlar eğer bu projeye destek vermeseydi *Osmanlı Şiiri Kılavuzu*’nun telifi belki bundan 10 sene kadar önce bitecek, fakat eser bu derece muhtevalı olmayacaktı. Elimde yüzlerce Word dosyası hâlinde toplanan dîvân ve mesnevî metinlerinin tek bir Filemaker dosyasına aktarılması fikrini vererek beni büyük külfetlerden kurtaran, aramızdan çok erken yaşta ayrılan değerli arkadaşım Yücel Dağlı’yı burada rahmetle anmam gerekiyor. Bugün 1.5 milyon beyti aşan “Metinambarı” adlı veri tabanını ıslah ve geliştirme sürecinde hakları ödenemeyecek derecede fedakârca emekleri bulunan değerli öğrencilerim Esmâ Şahin ve Gülçin Tanrıbuyurdu’ya da çalışmalarında gösterdikleri sabır ve gayretten dolayı teşekkür ediyorum. Türk dil, tarih, kültür ve etnografyası için hazine değerindeki bu birikimin bir proje çerçevesinde destek bularak internet üzerinden akademik camianın hizmetine açılması en büyük dileğimizdir.

احمد ائيل سنوركي

Ahmet Atilâ ŞENTÜRK
Bahçeşehir, Kasım 2015

“dün” den öğrendiklerimizle
“bugün”ü yaşamak
“yarın” larımızı aydınlatır.

KISALTMALAR

AAEM	=	Abdülbâkî Ârif Efendi, <i>Mirâc-nâme</i> , Metin Akar
ABSB	=	Azbî Baba, <i>Dîvân</i> , Sibel Bayram
ACHA	=	Ahmedî, <i>Cemşid ü Hurşid</i> , Mehmet Akalın
ACMH	=	Abdî, <i>Câmasb-nâme</i> , Müjgân Çakır - Hanife Koncu
AÇDF	=	Âşık Çelebi, <i>Dîvân</i> , Filiz Kılıç
AÇHN	=	Abdülvâsî Çelebi, <i>Halil-nâme</i> , Ayhan Gültaş
AÇMŞ	=	Âşık Çelebi, <i>Meşâ'irü's-su'arâ</i> , G. M. Meredith-Owens
AÇRT	=	Ahmed Çelebi, <i>Ravzatü't-tevhîd</i> , Mertol Tulum
ADAA	=	Âkif, <i>Dîvân</i> , Aysel Admıç
ADAD	=	Azîm, <i>Dîvân</i> , Abuzer Dönmez
ADBK	=	Arşî, <i>Dîvân</i> , Bahaettin Kahraman
ADFS	=	Âlî, <i>Dîvân</i> , Fatih Sona
ADFT	=	Âgehî, <i>Dîvân</i> , (<i>Ta'vîzü'l-âşıkîn</i>), Feridun Tekin
ADHK	=	Askerî, <i>Dîvân</i> , Halil Karagöz
ADMA	=	Antepli Aynî, <i>Dîvân</i> , Mehmet Arslan
ADMÇ	=	Amrî, <i>Dîvân</i> , Mehmed Çavuşoğlu
ADMK	=	Âhî, <i>Dîvân</i> , Mehmet Ali Tanyeri-Mustafa Kaçalın
ADMN	=	Avnî, <i>Dîvân</i> , Muhammet Nur Doğan
ADMÖ	=	Ahmed-i Dâî, <i>Dîvân</i> , Mehmet Özmen
ADNB	=	Aşkî, <i>Dîvân</i> , Nurcan Boşdurmaz
ADOK	=	Adnî, <i>Dîvân</i> , Osman Kufacı
ADÖC	=	Âsaf, <i>Dîvân</i> , Ömür Ceylan
ADÖÖ	=	Aczî, <i>Dîvân</i> , Öznur Özgönül
ADŞA	=	Âgâh, <i>Dîvân</i> , Şerife Akpınar
ADYA	=	Ahmedî, <i>Dîvân</i> , Yaşar Akdoğan
ADYB	=	Adlî, <i>Dîvân</i> , Yavuz Bayram
AFEM	=	Ahmed Fakih, <i>Kitâbu Evsâfi Mesâcidi's-Şerife</i> , Hasibe Mazioğlu
AGKN	=	Abdurrahman Gubârî, <i>Ka'be-nâme</i> , Özay Karadağ
AGMH	=	Abdurrahmân Gubârî, <i>Menâsik-i Hac</i> , Âmine Gül
AGNM	=	Abdî, <i>Gül ü Nevrûz</i> , Mehmet Altunmeral
AGYZ	=	Abdurrahmân Gubârî <i>Yûsuf ü Züleyha</i> , Hasan Aktaş
AHBK	=	Azmî-zâde Haletî, <i>Dîvân</i> , Bayram Ali Kaya
AHDR	=	Ayıntablî Hâfız, <i>Dîvân</i> , Rabia Derya Tuyan
AİNH	=	Âzerî İbrâhîm Çelebi, <i>Nakş-i Hayâl</i> , Remzi Baykaldı

VNEY	=	Vasiyet-i Nûşirevân, Emine Yeniterzi
YAÇA	=	Yetîm Ali Çelebi (Yetîmî), <i>Dîvân</i> , Ali Aktaş
YALT	=	Yenişehirli Avnî, <i>Dîvân</i> , Lokman Turan
YAZP	=	Yetîm Ali Çelebi (Yetîmî), <i>Dîvân</i> , Zehrâ Piroğlu
YBGE	=	Yahyâ Beğ, <i>Gülşen-i Envâr</i> , İbrahim Doğanıyigit
YBYZ	=	Yahyâ Beğ, <i>Yûsuf ve Zelihâ</i> , Mehmed Çavuşoğlu
YDAY	=	Yüsrî, <i>Dîvân</i> , Aslıhan Yıldız
YDMÇ	=	Yahyâ Beğ, <i>Dîvân</i> , Mehmed Çavuşoğlu
YDMK	=	Yunus Emre, <i>Dîvân</i> , Mustafa Kaçalin
YDMT	=	Yunus Emre, <i>Dîvân</i> , Mustafa Tatçı
YDÖZ	=	Yakînî, <i>Dîvân</i> , Ömer Zülfe
YMVG	=	Yûsuf-i Meddâh, <i>Varka ve Gülşah</i> , Grace Martin Smith
YNDM	=	Yahyâ Nazîm, <i>Dîvân</i> , Mehmet Şimşek
YZDD	=	Şeyyad Hamza, <i>Yûsuf ü Zeliha</i> , Dehri Dilçin
ZBBM	=	Za'îfî, <i>Bâg-i Bihîşt</i> , Mehmet Emin İnan
ZDAK	=	Zuhûrî, <i>Dîvân</i> , Asiye Kahraman
ZDAN	=	Zâtî, <i>Dîvân</i> , Ali Nihad Tarlan
ZDEK	=	Zâik, <i>Dîvân</i> , Engin Karakoyun
ZDHF	=	Şeyh Zekâî (Oruç Baba), <i>Dîvân</i> , Harid Fedai
ZDKS	=	Zîver, <i>Dîvân</i> , Kerim Sandal
ZDSK	=	Zekâî, <i>Dîvân</i> , Sinan Köseoğlu
ZMÜM	=	Zarîfî, <i>Mihr ü Mâh</i> , Vedat Nuri Turhan
ZŞÜP	=	Zâtî, <i>Şem' ü Pervâne</i> , Sadık Armutlu

DİĞER KISALTMA VE SEMBOLLER

=	= İstiare, eş anlam	[...] = Atlama	m.	= Miladî	rub.	= Rubâî	
•	= Özellik	ayr.	= Ayrıca	m.ö.	= Millattan önce	s.	= Sayfa
+	= Birlikte	bk.	= Bakınız	mat.	= Matla'	şar.	= Şarkı
O	= Sembol	c.	= Cilt	mes.	= Mesnevî	tah.	= Tahmis
X	= Tezat	d.	= Doğum	msn.	= Müsemmen	tar.	= Tarih
←	= Benzetilen	dok.	= Doktora	mua.	= Muamma	terc.	= Tercî'-bend
→	= Benzeyen	g.	= Gazel	muh.	= Muhammes	terk.	= Terkîb-bend
↔	= Benzeşen	h.	= Hicrî	muk.	= Mukatta'	tes.	= Tesdis
↓	= Tezyif, aşağı	haz.	= Hazırlayan	mur.	= Murabba	tsb.	= Tesbî'
↑	= Yüceltme	hk.	= Hakkında	müf.	= Müfred	tsmn	= Tesmîn
Δ	= Tevriye, cinas	H.z.	= Hazret	müs.	= Müseddes	tsn.	= Tesmîn
#	= Yorum	k.	= Kaside	müst.	= Müstezat	tuy.	= Tuyuğ
♪	= Ses uyumu	kıt.	= Kıt'a	nşr.	= Neşreden	vr.	= Varak
✱	= Mukayese	krş.	= Karşılaştır	nzm.	= Nazm	v.b.	= ve benzeri
❖	= Atasözü, deyim	Küt.	= Kütüphane	ö.	= Ölüm	v.d.	= ve devamı/diğerleri
★	= Âdet ve inanç	lgz.	= Lugaz	res.	= Resim	y.l.	= Yüksek lisans

A

ÂB

Su anlamının yanı sıra parlaklık demek olan “âb” edebî metinlerde çok renkli ve imalı söyleyişlere konu edilmiştir. Emrî'nin güneşi bir çeşme olarak hayal edip (bk. “Güneş”) “Cihâmî âhınla öyle bir kuruttun ki, güneş çeşmesinden ‘âb’ akmaz” dediği şu beytinde geçen “âb” tevriyeli olarak aynı zamanda parlaklık anlamında kullanılmıştır: *Kurutduñ 'âlemi âhuñla Emrî / Ki akmaz çeşme-i hurşîdden âb* EDYS, g.55/7. Aynı şairin “Sen yüzüne gülsuyu serpsen, güneş (utançtan) ter içinde kalır. Güneş çeşmesine parlaklık senin yüzünden ulaşır” dediği şu beytindeki “âb” kelimesi de aynı şekilde “çeşme” ve “su” ilişkisinin yanı sıra “parlaklık” anlamını da (bk. “Âb-dâr”) ima edecek biçimde kullanılmıştır: *Yüzünge saçsañ gül-âb olur 'arak-nâk âfitâb / Âb-i rüyundan irişür çeşme-i hurşîde âb* EDYS, g.41/1.

+ **Tâb:** “Âb”ın Su ve parlaklık anlamıyla geçtiği beyitlerin çoğunda, bunun yanına yine ışık ve hararet anlamına gelen “tâb” ibaresinin getirilmesi özellikle manzum metinlerde çok görülen bir uygulamadır. Ayrıntılı bilgi için bk. “Âb ü tâb”

ÂB bk. “Âb-i zülâl”, “Akarsu”, “Su”

ÂB bk. “Âlem-i âb”

ÂB [tezhîp]

Süsleme ve tezhîp terimi olup Türkçesi “su”dur (bk. “Su çekmek”). Emrî'nin “Beyaz gözün yaşı, sapsarı yüze saçılınca sanki altın varak üzerine gümüş serpmesi bir su oldu” dediği şu beytinde “âb” ve “su” özellikle birlikte kullanılmıştır. Beyitte geçen beyaz gözden kasıt, ağlamaktan üzerine ağ inerek (bk. “Göz ağ olma”) kör olmuş katarakt gözüdür: *Saçıldı çihre-i zerd üzre eşk-i çeşm-i sefid / San oldu zer varak üstüne âb-i sîm-efşân* EDYS, g.409/4. Şairin “Gözümün varağına hayalinin nakşı çizilmişti. Akan yaşım gelip onun etrafına su çekti” dediği şu beytinde de aynı tabir kullanılmış: *Varak-i çeşmüme yazılmış-idi nakş-i hayâl / Geldi etrafına su çekdi anuñ eşk-i revân* EDYS, g.379/2.

ÂB-i ÂTEŞ-BÂR

Ateş saçan/yağdıran su anlamına gelen bu tabir kılıçtan kinayedir. Molla Aşkî'nin “Ateş saçan su görmeyen kimse, savaş gününde senin keskin kılıcına baksın” dediği şu beytinde, birbirine çarpan kılıçların kıvılcımlar çıkartmasından hareketle kılıç yerine “âb-i âteş-bâr” ibaresi kullanılmış: *Rûz-i heycâ cürâzuñı görsün / Kim ki görmedi âb-i âteş-bâr* ADNB, k.42/17. Bilindiği üzere “âb” kılıca su verilmesi, parlak kılıcın su gibi görünmesi ve aynı zamanda “kılıcın keskinliği” (bk. “Âb-i tîg”) anlamına gelmesi bakımından kılıçla özdeşleşmiş bir kelimedir. Bu bakımdan “âb-i âteş-bâr” tabirini “ateş saçan/yağdıran kılıç” olarak anlamak da mümkündür. Şairler burada su ve ateş gibi birlikte bulunması mümkün olmayan iki nesneyi bir araya getirerek, kılıç hakkında çarpıcı bir imaj oluşturmayı amaçlamışlardır. Neşâtî'nin “Savaşın kargasasını arttırıp ateşler yağdıran öyle bir kılıç ki, en küçük bir kıvılcımı dahi düşmanın yüzlerce ömür harmanına yeter” (bk. “Harman”) dediği şu beyti de aynı tezadı işleyen bir kompozisyon oluşturmaktadır: *Nice tîg âb-i âteş-bâr ü şûr-efza-yi heycâ kim / Yeter kemter şerârı hurmen-i sad-'ömr-i a'daya* NDÖS, k.10/32.

← **Söz, şiir:** Keskin, parlak ve yakıcı sözlerin de “kılıç” yahut “âb-i âteş-bâr” olarak nitelendirildiği görülür. Nehcî'nin “Hiçbir oluk ateş yağdıran bir su akıtmadığı halde, mizacımdan bu taze, gönül yakan şiirlerin coşması nasıl bir şey?” dediği şu beytinde şiir, ateş saçan bir kılıca benzetilmiştir: *Nedür şi'r-i ter-i dil-sûz cûşî Nehcî tab'ından / Ki bir mîz-âb akıtmaz âb-i âteş-bâr bir yirde* NDNK, g.302/7. Bu konuda ayr. bk. “Şiir”

ÂB-i ÂTEŞ-PÂRE

Şarap hem kırmızılığı hem de içene hararet vermesi bakımından, şiir dilinde “ateş parçası su” anlamına gelen bu tabirle de karşılanır. Nitekim “âb”ın edebî metinlerdeki mecazî anlamlarından biri “şarap”tır. Nefî'nin şaraba hitaben “Yüzünün rengine bakılırsa

görünüşte lâlsin. Manada su gibisin ama ateş parçası bir su” demesi bundandır: *Âbsın ma'nâda ammâ âb-i âteş-pâresin / La'lsin sûretde reng-i rûy ile ammâ nesin* NDMA, terk.I-2/3.

← **Şiir:** Ustaca söylenmiş şiirlerin su gibi akıcı ve ateş gibi yakıcı olması cihetiyle bu tabirle tavsif edildiği görülür. Nâilî'nin “Senin duru nazmın ateş parçası bir su gibidir. Onun her bir damlası düşünce dudağını uçuklatacak derecededir” dediği *Nazm-i pâküñ âb-i âteş-pâredür ey Nâ'îli / Belki tebhâl-i leb-i endîşedür her katresi* NKDH, g.378/5 beytinde ateş, su, endişe ve dudak uçuğu (bk. “Âbile”) ibareleri ustalıkla yerleştirilmiştir. Nefî'nin şiirini överken “Edası sanki su içine yerleştirilmiş ateş parçası gibi mazmunlarla dolu. Nazmıyla sihirbazlık iddiasında bulunsa şaşılır mı?” demesi de yine şiirinin akıcılık ve yakıcılığı sebebiyledir: *Edâsı âb içinde yir yir âteş-pâre mazmûnlar / 'Acep mi itse Nefî nazm ile da'vâ-yi sehârî* NDMA, k.49/47.

ÂB-i ÂTEŞ-RENG

Ateş renkli su anlamına gelen bu tabir, kırmızı renkte olması sebebiyle mecazî anlamda hem şarap hem de kanlı gözyaşı hakkında kullanılır. Azmî-zâde Hâlefi'nin “Bahar mevsimi olduğu için elinde gül gibi şarap kadehini tut. Çünkü bu mevsim ateş renkli su olmadan parlaklık bulmaz” dediği şu beytinde ibare “şarap” anlamındadır: *Vakt-i güldür gül gibi destünje tut câm-i şerâb / Âb-i âteş-rengsüz bulmaz bu mevsim âb ü tâb* AHBK, g.69/1. Bunun yanı sıra mesela Haşmet'in dolaylı olarak şarabın mayalanma esnasında hararetlenişini ima ettiği “Gönlümün ısınsından gözyaşlarım ateş renkli bir suya dönüşünce, yarımın meşalesine saf şaraptan bir kandil yağı hazırladım” anlamındaki şu nefis beytinde bu tabir gözyaşı için kullanılmıştır: *Çerâg-i daguma itdüm şerâb-i nâbdan revgan / Sırışküm âb-i âteş-reng'e döndü tâbiş-i dilden* HKHA, g.196/1.

ÂB-i BESTE

Donmuş su, yani buz anlamına gelen bu tabir, mecazen cam ve cam gibi parlak nesnelere için kullanılmakla beraber daha çok kılıç hakkında geliştirilen yorumlara konu edilmiştir. Bunda da şairler su ve ateş tezatını elden geldiğince öne çıkartarak ilginç yorumlar geliştirmeye çalışırlar. Mesela Lâmi'î Çelebi “Görünüşte donmuş su fakat aslında yanar bir ateş. Kılıç bu hâliyle güneş şanlı sevgilinin yanına benzemektedir” anlamındaki olağanüstü güzellikteki şu beytinde kılıç-su ilişkisini bir perde

daha ileriye götürerek dolaylı olarak buz ve ateş gibi iki zıt kavramı daha bu ilişkiye dahil etmiştir: *Sûretde âb-i beste vü ma'nide yanar od / Benzer 'izâr-i dil-ber-i horşîd-şâne tîg* MKTM, k.254/15. Yenişehirli Belîg de “Aşk vadisinin susamışlarının öyle bir çekiciliği var ki, donmuş su neredeyse bir gün sevgilinin kılıcından akıverecek” anlamındaki şu beytinde yine kılıç ve buz ilişkisini ustalıkla işlemektedir: *O rütbe cezbesi var teşnegân-i vâdî-i 'aşkun / Ki âb-i beste tîg-i yârden bir gün olur cârî* BDGD, g.221/8.

ÂB ü DÂNE

Kuşun gıdasının su ve tane olması bakımından kuş azığı kadar yiyecektekin kinaye bir tabirdir. Bu bakımdan “âb ü dâne” ibaresi çoğu zaman kuş ile birlikte geçer. Bunun yanı sıra tarım toplumlarında temel gıdanın su ve tahıl olması nedeniyle asgarî “rızk” ve “nasip” anlamında da kullanılır.

= **Nasip:** “Âb ü dâne” kavramının rızık ve nasip anlamında kullanılması hâlinde daha çok insanın nasibi ile ilgili inanç ve atasözleri devreye sokulur. Arpaemîni-zâde Sâmî savaş tasviri çizdiği bir beytinde kılıç-su ilişkisini (bk. “Kılıç”) ustaca kullanılarak “Top ve tüfek mermisi ve kader kılıcının dalgaları, düşmanın rızık olduğu için onu kendisine çekmiştir” anlamında *Kendü âb ü dânesidür çekdi havl-i düşmeni / Mühre-i tîp ü tîfeng ü mevc-i şimşîr-i kazâ* SDFS, k.9/13 derken insanın rızıkının ayağına geleceği yahut insanın nasibi neredeyse bir şekilde oraya yönleneceği şeklindeki yaygın inancı kullanmıştır. Bosnalı Sâbit de “Sevgilinin mahallesinde nasibimiz varmış ki çok sıkıntı şarabı içip kınanma taşları yedik” anlamında şöyle der: *İçdik şerâb-i mihneti seng-i cefâ yidük / Kûy-i nigârda var imiş âb ü dânemüz* BSTK, g.139/4. Nâbî de İstanbul'a gelmeden önce söylediği anlaşılan şu beytinde “âb ü dâne” yi nasip ve özellikle kaderde tayin edilmiş rızık anlamında şöyle kullanır: *Bizi Sitanbula takdîr cezb ider Nâbî / Tenâvül eyleyecek âb ü dânemüz var-ise* NDAF, g.711/7.

= **Az miktar yiyecek:** Az yemek kastıyla “kuş kadar yemek” tabiri günümüzde de kullanılır. Aynı düşünceden hareketle olmalı “âb ü dâne” kavramı Kâdirî'nin, Hisâlî'nin *Metâli 'ü n-nezâir*'inde yer alan şu beytinde olduğu gibi “çok az bir yiyecek” anlamında da kullanılmıştır. *Cihânuñ ni 'metinden kendü âb ü dânemüz yegdür / İlüñ kâşânesinden kûşe-i virânemüz yegdür* HMNB, b.7413.

• **Ezelde takdir edilmiştir:** Bu dünyada insanın ne nasibi varsa kaderin yazıldığı ezel gününde belirlendiği görüşünü benimseyen kaderciler bir zihniyetin ürünü olarak insanın rızık gibi her şeyi önceden bellidir. Kıırlı Rahmî değirmene ne verilmişse öğütülmüş olarak çıkacak şeyin de aynı miktarda olacağı mantığından hareketle bu hususta “Bizim rızıkımız ezel gününden belli olduğu için, bir değirmen gibi elde olan şeyi talep edip durmaktayız” anlamında şöyle der: *Rûz-i ezel mukadder iken âb ü dânemüz / Mânend-i âsiyâ taleb-i mâhasaldayuz* KRDS, g.62/4. Kâmî'ye göre de sevgilinin aşkı ezelde takdir edilmiş olup onun dudağı ve benile ilgilenmek de âşğın kaderindeki nasibidir. Ancak zahit her şeyi olduğu gibi bunu da inkâr etmektedir: *La'line dil virme yârünj hâline bakma dimiş / Zâhid inkâr eylemiş takdîr-i âb ü dâneyi* KDAY, g.210/4.

• **Kendiliğinden gelir:** Rızık ve nasibin ezelde takdir edildiği yönündeki inancın bir gereği olarak her insan nasibi neyse oraya doğru yöneltilir yahut nasibi kendi ayağına gelir. Ahmed Sâdık Zîver Paşa'nın “Kuş gibi canını rızık veren Allah'a havale et ve gam çekme; zaten sürekli nasibin ayağına gelip durmaktadır” anlamındaki şu beyti kaderciler zihniyetinin tipik bir örneğidir: *Kuşça cânunj kal havâle Hakka kim Rezzâkdur / Çekme gam her an olursun nâ'îl âb ü dâneye* SZPD, g.293/3.

• **Sahibini çeker:** Sâmî'nin yukarıda geçen beytinde olduğu gibi şairler bu dünyadaki nasibin sahibini bir şekilde kendine çektiği görüşünü benimsemişlerdir. Rızık sahibi her kimse, ister istemez nasibinin bulunduğu yere doğru yönelir. Bu inancı benimseyen şairler daha çok meze-tane ve şarap-su ilişkisinden hareketle türlü söz oyunları geliştirirler. Hanîf İbrâhîm'in tekkelerde müritlerin şeyhlerine hizmet etmelerini ima etmek üzere söylediği “Koşuşturmamız pirimugana hizmet için sanmayın. Bizi meyhaneye çeken şey nasiptir” anlamındaki şu beyti bu kabildendir: *Sanmanj şitâb hizmet-i pîr-i mugânedür / Meyhâneye çeken bizi hep âb ü dânedür* HDCA, g.118/1.

• **Dünya ihtiyaçları:** Su ve yem yüksekte uçan kuşu yere indirdiği gibi insanın süfli ihtiyaçları da aslında yücelerde bulunması gerekirken, kendisini bağlayıp aşağıda tutan “su ve yem”e benzetilir. Bu durumda dünyaya tamah etmeyenler Kaf dağının ardında yaşayan Anka kuşuna yahut yükseklerde

uçup su ve yem için aşağıya inmeyen hümâ, şahin v.b. kuşlara benzetilirler. Mesela Âsaf Mahmûd Celâleddîn Paşa “Tok gözlülük zirvesinde yüce himmetli bir şahin gibiyim. Ölsem de rızık için suya taneye ihtiyaç belli etmem” anlamında *Evc-i istignâda bir şeh-bâz-i 'âlî-himmetim / 'Arz-i hâcât eylemem ölsem de âb ü dâneye* ADÖC, g.140/3 derken böyle bir durumu kastetmiştir. Bursalı Celîlî de “Sen istediğin kadar gözünü su başı, kanlı gözyaşlarını da yem yap. O hüma uçuşlu (sevgili) suya ve taneye meyletmedikten sonra neye yarar” anlamında şöyle der: *Ol hümâ-pervâz çün meyl itmez âb ü dâneye / Sen gerek ser-çeşme kal çeşmünj sirişkünj dâne tut* CDA, g.45/3.

• **Tuzak:** Yüksekte hür olarak uçan kuşlar bir su ve yem birikintisi gördüklerinde tuzağa yakalandıkları gibi insanlar da bazı dünyevî ihtiyaç ve menfaatlerini elde etme uğrunda birtakım tuzaklara yakalanırlar. Şairler bunu ima için bu gibi menfaatlerle “âb ü dâne” arasında ilgi kurarlar. Ahmedî sevgilinin yüzünü suya, benini taneye ve saçını da kuşun içine düşüştüğü tuzak ağına benzettiği şu beytinde bu ilişkiyi gözler önüne serer: *Gönül yüzünle hâlünj için düşdi zülfünje / Kuş dâma düşdüğine sebeb âb ü dânedür* ADYA, g.220/2. Mahmûd Nedîm Paşa ise Hz. Âdem'in cennetten çıkartılmasına sebep olan buğdayı ima ederek “âb ü dâne”nin tuzak oluşuna başka bir açıdan yaklaşır ve “Ey Nedim, Âdem'e cenneti terk ettiren rızık seni vatan safasından mahrum etmez mi?” anlamında şöyle der: *Seni mehcûr-i safâ-yi vaten itmez mi Nedim / Âdeme cenneti terk itdüren âb ü dâne* MNPD, g.181/7.

• **Anka, Hümâ:** Sıradan kuşların su ve yeme tamah etmelerine karşılık Anka ve yükseklerde uçuğu kabul edilen Hümâ gibi kuşlar, buna itibar etmemeleri bakımından “âb ü dâne” kavramı ile tezat oluştururlar. Mesela Sehâbî kendini kuds bahçesinin yükseklerine meyleden Hümâ kuşuna benzeterek bu dünya nasibinin kendisini bağlayamadığını şöyle ifade eder: *Hümâ-yi ravza-i kudsem 'urûca meyl itdüm / Mukayyed itmedi 'âlemde âb ü dâne beni* SDCB, g.401/4. Hâzık'ın da “Feleğin tuzak korkusu iliklerime kadar işlediğinden, Hümâ gibi su ve tane hevesinden vazgeçtim” anlamındaki şu beyti nefistir: *Kâr itdi bîm-i dâm-i felek üstühânuma / Geçdüm Hümâ gibi heves-i âb ü dânededen* HDHG, g.168/2.

← **Baş ve kan:** Özellikle kılıcın yere inip kalan bir kuşa benzetildiği (bk. “Kılıç”) savaş tasvirlerinde düşman kanı ve başlarının bu kuşun yiyeceği olarak çizilmesi yaygın bir motiftir. Mesela Hayâlî Beğ “Kılıç öyle bir kuştur ki, düşmanın başına konduğu zaman kanını ve başını kendisine su ve tane edinir” anlamında şöyle der: *Bir mürğdür ki konduğu dem fark-i düşmene / Kaniyle başını idinür âb ü dâne tîg* **HBDA, k.19/10**. Azmî-zâde Hâletî de güneşin doğduğu zaman çiy tanelerini yok etmesi hadisesinden hareketle önce güneşi kılıca benzetir, ardından da böyle bir kılıç-kuş-tane toplama ilişkisini şu beytinde ustaca ve biraz kapalı olarak şöylece işler: *Ana üstâd-i ezel virmiş bu dehlü âb ü tâb / Dâne devşürse n'ola tîg-i şeh-i hâver-sitân* **AHBK, k.36/9**.

← **Ben ve yanak/dudak:** Önce gözün görüp ardından gönlün sevmesini ima eden Kemâl Paşazâde gönül kuşunun suret bağına yakalanmasına, orada gördüğü ben, dudak, yanak v.b. güzellik unsurlarını sebep gösterir: *Gönül murgı giriftâr olmaz idi bend-i sûretde / Eger görmese idi anda âb ü dâne ma'niden* **KPZD, g.312/7**. Zâtî de “Onun senin dudağıyla benine meyletmesi, dünyada insanın su ve taneyle canlı kalması sebebiyledir” derken bu defa âb-i zülâl kaynağı olan dudakla su, benle de tane arasında ilişki kurar: *Lebüñle hâlünje meyl itdügi budur Zâtî / Cihânda dirlügi insânun âb ü dâne ile* **ZDAN, g.1259/5**. Âgâh da Sâmî'nin yukarıda geçen beytinde olduğu gibi “âb ü dâne”yi mutlak anlamda “rızk” karşılığı kullandığı şu “Rızkımız bizi güzellik diyarına çektiği için bazen sevgilinin dudağına bazen de benine meylediyoruz” anlamındaki beytinde, dolaylı olarak nasibin insanı kendine çektiği inancını vurgular: *Geh la'l-i yâre meyl iderüz gâh hâline / Dâ'im diyâr-i hüsnü çeker âb ü dânemüz* **ADŞA, g.143/3**. Gedizli Kabûlî de sevgilinin dudağının ruhun gıdası, ben ve yanağının ise ruh kuşunun rızkı olduğunu öne sürerek şöyle der: *Cism-i za'ife la'l-i lebün kût-i rûhdur / Murg-i revâne hâl ü ruhun âb ü dânedür* **GKME, g.87/2**.

← **Şarap ve habap/meze:** Şarap ve meyhane meclisleri tasvir edilirken şarap âb ile, şarap üzerindeki hava kabarcıkları da tane ile karşılaştırılarak değişik kompozisyonlar oluşturulur. Mesela Câfer Çelebi *Heves-nâme*'sinde “Aşk meclisinin mezesi ve şarabı her zaman ona azık olsun”

derken böyle bir eşleşme geliştirmektedir: *Nukl ü meyi 'ışk meclisinin / Her dem ola ana âb ü dâne* **CÇHN, 2559**. Gani-zâde Nâdirî'nin “Mecliste kadeh can kuşunun yuvası, şarap ve habap ise onun suyu ve tanesi oldu” anlamındaki şu beyti de yine bu kabildendir: *Meclisde murg-i câna câm oldı âşiyâne / Sahbâ ile habâbı ol mürga âb ü dâne* **GNNK, g.106/1**.

ÂB-DÂR [söz, şiir, nesne]

Farsçada “âb” kelimesi “su” ve “parlaklık” anlamının yanı sıra “letafet, güzellik, revnak, cilâ, kadir, kıymet, keskinlik, itibar” gibi anlamlar da taşıdığından “âb-dâr” tabiri; taptâze, parlak, manidar, akıcı, keskin söz ve şiirleri vasıflandırmak için kullanılmıştır. Bununla beraber Emrî'nin “O tatlı dudağın acı sözle öldürmesi, sanki acı ve saf bir zehiri şerbetle sunması gibi” dediği şu beytinde görüldüğü üzere şerbet gibi lezzetli ve tatlı anlamını da ifade eder: *Acı söz ile öldürür ol la'l-i âb-dâr / Gûyâ ki şerbet ile sunar zehr-i nâb-i telh* **EDYS, g.66/3**. Esas anlamı “sulu” demek olan bu ibare ile şairler aynı zamanda su ile ilgili birtakım yakınlıklar oluşturacak ifadeler geliştirmişlerdir. Mesela şu beyitte şair gazelinin manidarlık, parlaklık ve tazeliğini ifade ederken aynı zamanda Türkçedeki “ocağına su koymak” deyimindeki “su” kelimesiyle de bir irtibat oluşturmaktadır. Cümledeki “beyt” kelimesi tevriye yoluyla hem “ev” hem de “beyit” anlamlarını ifade etmesi bakımından ayrıca manidardır: *Beyti ocağına su koyan cümle şâ'irün / Cânâ Mesîhinün gazel-i âb-dâridur* **MDMM, g.49/5**. “Âb-dâr” aynı zamanda suyunu almış yeşillik, meyve v.b. için de kullanılır. Bâkî parlak bir gazelini “marifet fidanının taze meyvesi”ne benzetirken bütün bu anlamları kasteder: *Bâkî nihâl-i ma'rifetün mîve-i teri / Ârif'katında bir gazel-i âb-dârdur* **BDSK, g.152/7**

+ **Su:** Üsküplü İshâk Çelebi “Senin dudağımı tanımlamak için yazdığım şu parlak şiirimi, güzeller su gibi ezberlesinler” dediği şu beytine, bugün de kullandığımız “su gibi ezberlemek” deyimini ustalıkla yerleştirmiştir: *Lebüñ vasfıyla şî'r-i âb-dârum / Güzeller eylesün su gibi ezber* **ÜİÇD, g.73/6**. Azmî-zâde Hâletî'nin “Bu parlak şiirim senin övgünün meclisinde okundukça, dostların sürekli ağzının suyunu akıtsa yeridir” anlamındaki şu beyti de bu hususa örnek oluşturabilir: *Bu şî'r-i âb-dârum*

bezm-i medhünde okundukça / Revâdur muttasıl agzı suyun akıtsa yârânun **AHBK, k.30/18**.

+ **Sihir:** Yukarıda da sözü edildiği üzere Vâlî'nin *Hüsn ü Dil*'inde geçen şu beyitte olduğu gibi şairler ateş ve su tezadını bir araya getiren yanık ve parlak şiirleriyle sihir gösterdiklerini iddia ederler: *Lafz-i pür-sûz ü âb-dârı ile / Dinse olur bu nazma sihr-i mübîn* **VHDF, mes.3**. Yetimî'nin “Parlak sözlerle Yetim'in yanık şiirlerini gören, ‘Suyun ateşe kılıf olması Sâmîri sihri değil mi?’ diye sorar” anlamındaki şu beytinde de aynı durum söz konusudur: *Âb-dâr elfâz ile sûz-i Yetimî dir gören / Sâmîri sihri degül mi zarf olunmak nâre su* **YAZP, g.169/5**

X **Pür-sûz, sûz-nâk:** Yakıcı anlamına gelen “sûz-nâk” kelimesi aynı zamanda dokunaklı, ruha tesir eden anlamlarını da ifade eder. Şairler su ve ateş tezatını oluşturan bu kelimeleri söz hakkında özellikle bir arada kullanmaya çalışırlar. Üsküplü İshâk Çelebi'nin şu beytinde sözleri yazan kalem, su gibi akıcı lafızları ve ateş gibi yakıcı manaları bir araya getirmesi sebebiyle sihirbaz olarak nitelendirilmiştir. Dikkat edilecek olursa “manidar” anlamındaki “âb-dâr” kelimesi yine su ile ilgili bir hususu çağrıştıracak şekilde kullanılmaktadır: *Ma'nâ-yi sûz-nâkı elfâz-i âb-dârı / Cem'ide miydi hâmen ger olmayaydı sâhir* **ÜİÇD, g.42/2**. Buna göre “âb-dâr” ve “sûz-nâk” vasıflarını bir araya getirecek nitelikte söz söylemek, ateşle suyu bir araya getirme derecesinde sihir göstermesine söz söylemektir. Selikî de “Sevgilinin (ateş gibi kırmızı) dudağı ve (su gibi pürüzsüz) yanağı hakkında bir gazel söylesem, sözlerim ‘âb-dâr’ ve ‘sûz-nâk’ olur” derken dolaylı olarak bu durumu ima etmiş olmaktadır: *Sûz-nâk ü âb-dâr olur Selikî sözlerim / Ger gazel disem leb ü ruhsâr-i cânân üstüne* **SŞÖZ, g.59/5**.

ÂB-DÂR [kılıç]

Çeliğinin suyu iyi verilmiş olması sebebiyle sert, keskin ve su gibi parlak kılıçlar için sıfat olarak kullanılır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. “Âb-i tîg”

ÂB-DEST bk. “Abdest”

ÂB-i ENGÛR bk. “Şarap”

ÂB ü GİL

“Su ve toprak” anlamına gelen bu tabir aslında insanın yaratıldığı “balçık” kastedilmek üzere kullanılır. İnanışa göre insan bedeninin hamuru, temel maddesi balçık olduğundan, haddini aştuğunda kendine

gelmesi ihtar edilirken sürekli “âb ü gil” kavramı ön plana çıkartılır. “Âb ü gil” insanın maddî yönünü, bedenini, değersiz ve süflî tarafını temsil eder. Onun asıl gerçekliği ve özü ise ruhundur. İnsan başarabilirse ruhunu yücelterek meleklerden üstün hale gelebilir. Ruhun yücelik ve ölümsüzlüğüne karşılık beden, aslı toprak olan ve bir süre sonra yok olup gidecek değersiz bir varlıktır. Vücûdî *Hayâl ü Yâr*'da insanın bu iki yönünü şöyle dile getirir: *Âdem âdem didükleri dildür / Yohsa ten pây-mâl bir gildür* **VHYY, mes.417**.

• **Aşkla mayalanmıştır:** Henüz insan yaratılmadan önce bütün ruhların Allah'ın huzurunda toplandıkları ve Allah'ın onlara cemalini göstermesi ile bu olağanüstü güzelliğe âşık olmaları inancından hareketle bu balçığın aşk mayasıyla yoğrulduğu öne sürülür. Nâtikî “Aşk nasıl terk ederiz ki? Çünkü daha ezelden suyumuz ve toprağımız onunla mayalanmıştır” anlamındaki şu beytinde bu motifi işlemektedir: *Aşk nice terk eyleyelim çünkü ezelden / Aşk ile muhammer olan âb ü gili müzdür* **NDSÖ, g.106/5**. Yahyâ Beğ de aşka karşı gelen zahide “Bizim suyumuz ve toprağımız aşkla karıştığı için, konacağımız yerin yüce Arş'tan daha yüksek olduğunu biliyoruz” anlamında şöyle der: *Zâhidâ 'ışk ile âğiştedür âb ü gili müz / Bilürüz 'Arş-i 'alâdan yücedür menzili müz* **YDMÇ, g.168/1**. krş. *Ey Hisâlî ne bilür hâlimüzi zâhid-i huşk / 'Aşıkuz 'ışk ile âğiştedür âb ü gili müz* **PHÖE, g.195/5**.

• **Âdem'in yaratılmadan önceki hâli:** Özellikle hiçbir şey yaratılmadan önce Hz. Muhammed'in yaratıldığı yönündeki yaygın kabul görmüş inancı işleyen şairler, o yaratıldığı sırada Hz. Âdem'in henüz balçık-çamur içinde bulunduğunu vurgularlar. Mesela Hoca Dehhânî “Âdem henüz su ve toprak içinde çile doldururken, o bütün cihan ülkesinin padişahı olmuştu” anlamında şöyle der: *Âdem çekerken âb ü gil içinde erba'in / Ol cümle mülk-i 'âleme olmuşdı şehriyâr* **MKTM, k.60/7**. Ahmed Paşa'nın Emir Sultan için nazmettiği bir tecrîbendinde onun peygamber soyundan gelişini ima ederek “Âdem henüz su ve toprak içinde çile çekerken senin deden peygamberlik sarayına taht kurmuştu” anlamında söylediği şu beyit de bu kabildendir: *Ceddün bisât saldı serây-i nübüvete / Âdem çekerken âb ü gil içinde erba'in* **APDA, k.7-3/3**. Mesîhî daha da ileriye giderek “Âdem'in şekli

bende idersin âzmâyîş tîr-i müjgânuy / Hemîşe ey kemân-ebri nedür bu çekdügüm senden **FMDF**, g.98/6. Görüldüğü üzere bu beyitlerde “âzmâyîş” mutlak anlamda “deneme” karşılığında kullanılmış olup kelimenin kullanılmasındaki amaç tamamıyla uzak anlamı olan ok cinsine işaretir.

AZRA bk. “Vamık ve Azra”

AZRAİL (‘Azrâ’îl)

Kelime anlamı “Allah’ın kulu” demek olup dört büyük melekten ölüm meleğinin adıdır. Bir yoruma göre Allah’ın isim ve sıfatlarının esası İsrâfil’de “hayat”, Cebrail’de “ilim” Mikail’de “irade” ve Azrâil’de ise “kudret” olarak zuhur etmiştir. Sinan Paşa’nın ifadesine göre ise Cebrail “emanet”i, Azrail “itaat”i, Mikail ise “adalet”i temsil ederler: *İlâhî, Cebre’îliyy emânâtı hakkıyçün! İlâhî, ‘Azrâ’îliyy itâ’eti hakkıyçün! İlâhî, Mikâ’îliyy ‘adl-i bî-kusûrı hakkıyçün! İlâhî, İsrâfilüyy nefh-i sûrı hakkıyçün!* Azrail ismi *Kur’an*’da geçmez, sadece “melekü”l-mevt” [= ölüm meleği] olarak zikredilir. *Tevrat* kaynaklı bilgilere göre ölüm meleğinin yaratılışın ilk gününde var edildiğine inanılır. Mekânı göklerde olup on iki kanadı vardır. Ölüm anında kılıcını çekmiş olarak kişinin baş ucuna gelir.

• **Dünyadan Âdem’in toprağını almıştır:** İnanışa göre Allah “Âdem”i yaratmayı murad ettiğinde meleklerle yeryüzünden bir avuç toprak almalarını emr etmiş, ancak yerin itiraz ve feryatları sebebiyle bu işi hiçbir melek başaramamışken sadece Azrail yerine getirebilmiştir: Kime ait olduğu bilinmeyen *Didiler Azrâ’îl Âdem toprağını alıcak / İtdi alnu toprağını Ka’be yirinden misâs beytinden anlaşıldığına göre Âdem’in alın toprağı Kâbe’den alınmıştır.*

• **Can alır:** Zâtî’nin sadece sevgilinin gözü tarafından canının alınması arzusunun dile getirmek üzere söylediği “Eğer senin gözün varken Azrail canımı almaya kalkışır, öyle içten bir ah ederim ki onu perişan ederim” dediği şu beyti çok ustaca söylenmiştir: *Câna kasd eyleser ‘Azrâ’îl çeşmüñ var iken / Şöyle ah idem ki cândan anı bîzâr eyleyem* **ZDAN**, g.900/2.

• **Çok güçlüdür:** Allah’ın emrini yerine getirme konusunda hiçbir engel tanımayan bu melek, zamanı geldiğinde nice kudret sahibi hükümdarların saltanatına son vermesi sebebiyle gücün şairler onu güç ve engel tanımamanın sembolü hâline getirmişlerdir. Mesela Nevres-i Kadîm’in çok karanlık bir geceyi tasvir ederken “Öyle karanlık ki, bu gecede bir hasta can cevherini saklayacak olsa onu Azrail bile bulmakta aciz kalırdı” derken bu kudreti kullanmıştır: *O deñlü tîre kim bulmakda ‘Azrâ’îl olur ‘âciz / Bu şebde eyleser bir haste pinhân gevher-i cânu* **NKHA**, k.17/15. Hersekli Ârif Hikmet’in düşüncesinin gücünü vurgulamak için “Eğer bir değil binlerce Azrail olsa, düşüncemin celladı hücum edecek olsa hiçbiri kurtulamaz” dediği şu beyti de aynı mantıkla söylenmiştir: *Hezârân ‘Azra’îl olsa halâs olmaz yine Hikmet / Hücûm itse ma’âzallah eger cellâd-i endişem* **HAHB**, g.185/4.

← **Gamze:** Ok, hançer ve kılıç gibi öldürücü silahlara benzetilen sevgilinin bakışı bu hâliyle Azrail ile özdeş bir yapıda değerlendirilir. Yenişehirli Avnî’nin *Nigâh-i şûhu cân almakda ‘Azrâ’îlden kalmaz / Lebi cân virmede ‘İsâ-yi pür-tebcilden kalmaz* **YEAD**, g.151/1 demesi bundandır. Şeyh Gâlib’in sevgilinin gamzesini cellata benzeterek, ölümsüzlüğün olduğu cennette cellat ve Azrail’in bulunmasının anlamsızlığını dile getirdiği şu beyti de çok ustaca söylenmiştir: *Behîşt-i hulda yaraşmaz egerçi Azrâil / Ruhunğa gamze-i cellâd aceb neden yaraşır* **ŞGNO**, g.81/4.

↓ **Gamze:** Hersekli Ârif Hikmet’in herkese hayat veren Mesih’in bile baş eğdiği sevgilinin gamzesine, Azrail’in elbette saygı gösterip selam vereceğini ifade ettiği şu beyti de yine gamzenin karşı konulmaz öldürücü gücünü vurgulama amacıyla söylenmiştir: *Ser-fürü-bend-i tehâşyken Mesihâ gamzeñe / Azra’îl itmez mi hiç arz-i müdâra gamzeñe* **HAHB**, g.150/1. Osman Şems’in şu beyti de bundan mülhem görünüyor: *Kabza-i kudretdedür ancak tereddüd yohsa kim / ‘Azra’îl elbet ider ‘arz-i temennâ gamzeñe* **OŞDY**, g.606/2.

ÂB, 23

ÂB bk. “Âb-i zülâl”, “Akarsu”, “Su”

ÂB bk. “Âlem-i âb”

ÂB [tezhip], 23

ÂB-i ÂTEŞ-BÂR, 23

ÂB-i ÂTEŞ-PÂRE, 23

ÂB-i ÂTEŞ-RENG, 24

ÂB-i BESTE, 24

ÂB ü DÂNE, 24

ÂB-DÂR [söz, şiir, nesne], 26

ÂB-DÂR [kılıç], 27

ÂB-DEST bk. “Abdest”

ÂB-i ENGÜR bk. “Şarap”

ÂB ü GİL, 27

ÂB-i GÜL bk. “Gülsuyu”

ÂB-i GÜL-GÜN, 30

ÂB-i HAYÂT bk. “Hayat suyu”

ÂB ü HEVÂ, 30

ÂB-i HIZR bk. “Hayat suyu”

ÂB-i HUŞK, 31

ÂB-i MERYEM (âb-i Mesih), 32

ÂB-i MESİH bk. “Âb-i Meryem”

ÂB OLMAK (su olmak), 32

ÂB-i REVÂN bk. “Akarsu”

ÂB-RİZ bk. “Havruz”

ÂB-i RÜY bk. “Yüz suyu”

ÂB-i ŞÜKÛFE (âb-i şükûfe), 32

ÂB ü TÂB, 33

ÂB-i TİG, 33

ÂB VERMEK bk. “Âb ü tâb vermek”

ÂB VERMEK bk. “Su vermek”

ÂB-i ZER bk. “Altın suyu”

ÂB-i ZİNDEGÂNİ bk. “Hayat suyu”

ÂB-i ZÜLÂL (zülâl), 35

ABA [giyim] (‘abâ), 37

ABA [binicilik] (‘abâ), 40

ÂBÂ-i FELEK bk. “Âbâ-i ulviyye”

ABA GİYMEK, **Aba giydirmek**, 40

ÂBÂ-PÜŞ (‘abâ-püş), 41

ÂBÂ-i ULVİYYE (âbâ-i felek, âbâ-i ‘ulviyye, nüh-âbâ, nüh-peder, pederân-i bülend), 42

ÂBÂDÎ (Devlet-âbâdî), 43

ABANÎ (abânî), 44

ABANOZ (âbinûs, âbnûs), 45

ABÂYÎ (‘abâyî), 46

1. CİLT MADDE BAŞLIKLARI

ABBÂSÎ ALEM (‘Abbâsî ‘alem, şedde-i ‘Abbâsî), 46

ABBÂSÎ DESTAR (‘Abbâsî ‘amâme’imâme, destâr-i ‘Abbâsî), 47

ABD-i ÂBIK bk. “Âbık”

ABDAL (abdâl, derviş, ebdâl, gedâ), 47

ABDAL SIRRI, 57

ABDAR bk. “Âb-dâr”

ABDEST [âşığın] (âb-dest, âb-i dest, vuzû’), 57

ABDEST [hüner] (âb-dest), 62

ABDEST VERMEK, 62

ABHER bk. “Nergis”

ÂBIK (‘abd-i âbık), 63

ÂBİLE (tebhâl, tebhâle), 63

ÂBİR (‘abîr), 65

ABKAR, **Abkarî** (‘abkar, ‘abkarî), 66

ABLAĞ (eblak, pişe), 67

ABLAĞ-i ŞEŞ-PÂ bk. “Altı ayaklı at”

ABLİ, **Abliyi elden kaçırmak**, 69

ÂBNÛS bk. “Abanoz”

ABRAŞ [at] (ebreş), 69

ABRAŞ [hastalık] bk. “Cüzzam”

ÂBRİZ bk. “Âb-rîz”

ABUK (‘abük, gabük), 71

ÂC, **Tahta-i âc**, 71

ÂC bk. “Fildişi”

ÂC bin ‘UNÛK (‘Âc b. ‘Unûk, ‘Ûc b. ‘Anâk), 72

ACEMİ OĞLANI (‘acem oğlanı), 73

ACI, **Acıma**, 73

ACI DİL VERMEK bk. “Dil vermek”

ACI ETMEK (acı etmek), 75

ACI SÖZ bk. “Söğme”

ACIG İTMEK bk. “Acı etmek”

ACIGI ALMAK, 75

ACIMAK, 75

AÇIK BOYAMAK (açuk boyamak), 75

AÇKI TAHTASI bk. “Mühre tahtası”

AÇMAZ, **Açmazdan**, 76

AÇMAZ, **Açmazdan** [saranç], 76

ÂD bk. “Ad ve Semud”

AD ÇEKMEK bk. “Adı çekilmek”

AD ÇIKARMAK, **Ad eylemek**, 78

AD İŞLEMEK, 78

AD ve SEMUD (‘Âd ve Semûd), 78

ADÂ bk. “Düşman”

ADALET, **Barış** (‘adâlet, ‘adl), 80

ADALET KASRI (Kasr-i ‘Adâlet, Kasr-i ‘Adl), 87

ADALET ZİNCİRİ (zencîr-i ‘adl), 87

ADEM (‘adem), 89

ÂDEM, **Hız** (Safiyullah), 95

ADEN (‘Aden), 101

ADEN DENİZİ (bahr-i ‘Aden), 102

ADEN İNCİSİ (dürr-i ‘Aden), 104

ADES bk. “Mercimek”

ADI ÇEKİLMEK (ad çekmek, ad çekilmek), 105

ADINA NE SİĞARSA, **Adına ne düşerse**, 105

ADNAN (‘Adnân, ‘Ednân), 106

ADÛ bk. “Düşman”

ÂFERİN bk. “Ahsent”

ÂFERİN KILMAK bk. “Mücevher saçmak”

ÂFET, **Âfet-i devrân** (âfet-i cân), 106

ÂFET-i ÂB bk. “Deniz mâliki”

ÂFET-i ‘AYN-i KEMÂL bk. “Ayn-i Kemâl”, “Göz değmesi”

ÂFET-i DEVRÂN bk. “Âfet”

ÂFİLİN, 108

ÂFİTÂB bk. “Güneş”

ÂFİTÂB-i SÂYE-PERVER (âfitâb-i sâye-güster, âfitâb-i sâye-ver), 108

ÂFİTÂBE [ibrik] (âb-tâbe, âf-tâbe), 109

ÂFİTÂBE [sürahi], 111

ÂFİTÂBE, **Âfitâbî** [serpuş] (âftâbe, âftâbî), 111

ÂFİTÂBÎ [serpuş] bk. “Âfitâbe”

ÂFİTÂBİLER (Şemsîler), 112

AFYON (afyûn, berş, ebyûn, efyûn), 113

ÂĞUŞA ALMAK bk. “Âğuşa çekmek”

ÂĞUŞA ÇEKMEK, **Âğuşa almak**, 117

AĞ ü KARE bk. “Ak ve kara”

AĞ OLMAK bk. “Göz ağ olmak”

AĞA (aga), 124

AĞA KAPISI (Aga Kapısı), 125

AĞAÇ [hezliyat], 125

AĞAÇKAKAN (agaç delegen, dâr-kûb), 125

AĞAÇ KORKUTMA, 126

AĞAÇLAR KALEM OLSA, 126

AĞAÇLARIN SECDESİ, 126

AĞALANMAK (agalanmak), 126

AĞARMAK (agarmak), 127

AĞIR BASMAK, 127
AĞIR BASMAK (karabasan, karakura), 127
AĞIR UYKU (girân-h"âb, h"âb-i girân, h"âb-i sengîn), 128
AĞIRLAMAK, Ağırılmak, 130
AĞIRLIK (şîr-bahâ), 131
AĞIZ (agız, dehân, dehen, fem), 132
AĞIZ (agız), 140
AĞIZ AÇMAK (dehen açmak), 140
AĞIZ AĞIZ (agız agız), 140
AĞIZ AĞIZA VERMEK, 141
AĞIZ ARAMAK (agız yoklamak), 141
AĞIZ EĞMEK, 142
AĞIZ KARALIĞI, 143
AĞIZ KOKLAMAK (agız kokulamak), 143
AĞIZ MİSKİ, 144
AĞIZ ÜŞÜRMEK, Dil üşürmek, 144
AĞIZ YAKI bk. "Yar"
AĞIZ YOKLAMAK bk. "Ağız aramak"
AĞIZA ALTIN ALMA bk. "Altın gösterme"
AĞIZA AYNA TUTMA (nefes görme), 145
AĞIZA DİL SOKMAK, Ağıza dil bırakmak, 145
AĞIZA DİL VERMEK, 146
AĞIZA GELMEK, 147
AĞIZA PAMUKLA SU DAMLATMA (penbe ile su tamzırma), 147
AĞIZA PARMAK KOYMAK, 148
AĞIZA SÖĞME, 148
AĞIZA ZER ALMA bk. "Altın gösterme"
AĞIZDAN AĞIZA, 149
AĞIZLANMAK, 149
AĞIZLIĞI TATLI (agızluğu tatlı), 150
AĞIZLIK (agızlık), 150
AĞLAMAK, 151
AĞYÂR bk. "Gayr"
AĞYÂR TÂNI (ta'n-i agyâr, ta'ne-i agyâr), 152
AĞZI AÇIK (agzı açuk), 155
AĞZI AÇIK AYRAN BUDALASI, 157
AĞZI BERK, 157
AĞZI KANLI (agzı kanlı), 158
AĞZI KARA, 158
AĞZI KARA OLMAK, 159
AĞZI KIZIL, 159
AĞZI TADINI VERMEK (agzı dadın/dâdın virmek), 160
AĞZI YAPRAK bk. "Ağzı yıprak"
AĞZI YIPRAK (agzı yıprak), 161
AĞZI YUMULU, 162
AH (âh), 162
ÂH ŞEKLİ (sûret-i âh, şekli-i âh), 173
ÂHÂR bk. "Âher"
AHDE DURMAK ('ahde turmak, 'ahde vefâ), 175
AHDE VEFÂ bk. "Ahde durmak"
ÂHENG bk. "Makamlar"
ÂHENG-i HÎCÂZ, 176
ÂHENG-i HORÂSÂN, 176
ÂHENG-i NEVÂ, 177
ÂHER, âherleme (âhâr), 177
AHFÊŞ, 178
AHFÊŞ KEÇİSİ (büz-i ahfeş), 179
AHÎ EVREN (Ahî Evran), 179

AHİRET KARDEŞİ (âhîret kardeşi), 179
AHKER (ahger, vükûd), 180
AHLÂT-i ERBA'A, 183
AHMED, Ahmed-i Muhtâr, Ahmed-i Mürsel, 185
AHSEN-i TAKVÎM (ahseni takvîm), 186
AHSENT, Ahsente (âferîn, şâbâş, şâdbâş, tahsîn), 187
AHTER, 188
AHTER-i FÎTNE bk. "Necm-i fitne"
AHTER-i GÂVİYÂN bk. "Direfş-i Gâviyânî"
ÂHÛ bk. "Ceylan"
ÂHÛ-yi FELEK bk. "Gazâl-i felek"
ÂHÛ-yi FÛSÛN (âhû-yi sihr), 188
ÂHÛ-yi HAREM, 188
ÂHÛ-yi HOTEN bk. "Ceylan"
ÂHÛ-yi MÛŞGÎN bk. "Ceylan"
ÂHÛ-yi SÎHR bk. "Âhû-yi FÛsûn"
ÂHÛ-yi ŞÎR-GÎR bk. "Arslan avlayan ceylan"
AK 'ALEM bk. "Ak sancak"
AK BIYIK (ak buyık, ak biyık), 189
AK ve KARA (Ag ü kare), 189
AK SÂDE [tekstil], 190
AK SANCAK (ak 'alem), 191
AK ŞARAP, 192
AK YAZI bk. "Akyazı"
AKARSU (âb, âb-i revân, bahr, cûy, cûy-bâr, deryâ, ırmak, nehr, rûd, 'ummân), 193
AKBABA (kerkes, kerkenes, nesr), 201
AKBABA [mesire yeri], 204
AKBIYIK (Akbuyık, Akbiyık), 205
AKÇA, akçe bk. "Para"
AKÇE DİZMEK bk. "Başa akçe dizmek"
AKÇE SAÇMA bk. "Saçı saçma"
AKÇE TAHTASI, 205
AKÇE TERAZİSİ, 205
AKÇESİ SİNMEK, 206
AKD [kimya] ('akd), 206
AKD [sihir] ('akd), 208
AKD [tarım], 208
AKD bk. "Nikâh"
AKD ü HALL bk. "Hall ü akd"
AKD-i LİSÂN ('akd-i kelâm, 'akd-i lisân, 'akdu'l-lisân), 208
AKDAN KARADAN bk. "Ak ve kara"
AKDENİZ (Bahr-i Sefîd), 209
AKIL ('akl, hîred), 211
AKINCI, Akıncılar, 217
AKITMAK bk. "Akmak"
AKİDE [inanç]('akîde, 'akîdet), 218
AKİDE [şeker] ('akîde), 220
AKİDESİ BOZUK (çürük akîdeli), 222
AKİDEYİ MİSKİ PAHASINA ALMAK, 222
AKİK ('akîk, 'akîk-i Yemânî, Yemenî), 223
AKİS ('aks), 225
AKKÂM ('), 225
AKL bk. "Akıl"
AKL-i ARİSTO bk. "Akl-i Yunânî"
AKL-i EVVEL ('akl-i küll), 227
AKL-i KÜLL bk. "Akl-i evvel"
AKL-i MAÂD ('akl-i me'âd), 229

AKL-i MAÂŞ bk. "Akl-i Maâd"
AKL-i PİR, 229
AKL-i YUNÂNÎ ('akl-i Aristo), 230
AKLÎ, 230
AKMAK, akutmak, 230
AKREP [saat] bk. "Akrep", "Saat"
AKREP ('akreb, gejdüm, kejdüm), 230
AKREP BURCU (Bür-c-i 'Akreb, Kejdüm), 234
AKREP MESKENİ ('akreb vateni), 235
AKS bk. "Akis"
AKTAR ('attâr, külb-i 'attâr), 235
AKŞAMLAMA (ahşamlama, giceleme), 237
AKYAZI (ak yazı), 239
AKYAZILI [Akyazılı Sultan], 239
AKYAZILI [rakı] (ak yazılı), 239
AKYAZILI TÂCI, 240
AL (hiyle, mekr, reng), 240
AL bk. "Allık"
ÂL-i 'ABÂ (Âl-i Ahmed, Âl-i Muhammed, Âl-i Resûl, Ehl-i 'Abâ, Evlâd-i Muhammed, Hamse-i Âl-i 'Abâ, Pençe-i Âl-i 'Abâ), 241
AL BAYRAK, 244
AL DAMGA (al tamga), 245
ÂL DAMGA [tekstil] (tamga-yi al), 245
AL FANUS (fânûs-i al), 246
ÂL-i HAYDER, Evlâd-i Hayder, 247
AL KÂĞIT (al kâgaz), 248
ÂL KIRAN, 248
ÂL-i RESÛL bk. "Âl-i 'abâ"
ALACA, 248
ALARGA, 249
ALAVAND, 249
ALAY GÖSTERMEK, 250
ALAYINI ALAYINA KATMAK, 250
ALÇAK GEÇMEK, 250
ALÇAK KÂĞIT, 250
ALÇAKLIK, 251
ALDIRMAK (aldurmak), 251
ALEF DÖKMEK ('alef dökme), 252
ALEM bk. "Çadîr âlemi"
ALEM bk. "Sancak"
ALEM [mimarî] ('alem), 252
ALEM [giyim kuşam] ('alem, câme-i mu'lem, kabâ-yi mu'lem), 253
ÂLEM ('âlem, cihân), 254
ÂLEM-i ÂB ('âlem-i âb), 255
ÂLEM-i BÂLÂ bk. "Melekût"
ALEM DAMGALI KÂĞIT bk. "Filig-ranlı kâğıt"
ALEM HİLÂLİ bk. "Sancak hilâli"
ALEM KALDIRMAK bk. "Sancak kaldırmak"
ÂLEM-i KÛBRÂ (âlem-i ekber), 256
ÂLEM-i MİSÂL bk. "Misâl âlemi"
ÂLEM-i SÛFLÎ bk. "Mülk"
ÂLEM TEMÂŞÂDUR, 257
ÂLEM-i 'ULVÎ bk. "Melekût"
ÂLEMLER, 257
ALET ONARMAK bk. "Karadan âlet onarmak"
ALEVÎ ('Alevî), 260
ALICI, Alıcı kuş, 261

ALIN [âşığm] (cebîn, cebhe, pîşânî), 261
ALIN [sevgilinin] (cebîn, cebhe, pîşânî), 262
ALIN DAĞLAMA, 264
ALIN DAMGALAMA (cebheye rakam çekme), 264
ALIN YAZISI bk. "Kader"
ALINMAK, 265
ALÎ, Hz. ('Alî, Hayder-i Kerrâr, Esedul-lah, Şîr-i Yezdân), 265
ALKIŞ (alkış), 268
ALLAH, 270
ALLAH OKUNA UĞRAMAK bk. "Okuna uğramak"
ALLAH'IN NURU (nûr-i Hak), 275
ALLIK (al, mekr, reng), 276
ALMAK (şarap almak), 277
ALNA KAN SÜRME, 277
ALNA PARMAK KOYMA bk. "başa barmak koyma"
ALNA TÜY TAKINMA bk. "Başa tüy takma"
ALTI AYAKLI AT (ablak-i şeş-pâ, rahş-i şeş-pâ), 278
ALTI BÖLÜK, 278
ALTI PARMAK (Altı barmak), 278
ALTI YAPRAK, 279
ALTIN (altun, zer), 279
ALTIN ADINI BAKIR ETME, 282
ALTIN ASA ('asâ-yi zer, çüb-i zer/zerrîn), 283
ALTIN BEN (altun beş, hâl-i zer), 283
ALTIN BENEKLİ (altun beşekli, altunlu beşek, beşek altunlu, beşekli, şeh-beşek, zer-beşek, zer beşekli, zerrîn-beşek), 284
ALTIN BENEKLİ ELBİSE (altun beşekli câme), 288
ALTIN BENEKLİ ZAR (altun beşekli zâr), 288
ALTIN DAMGA (altun tamga), 289
ALTIN DAMGA (tamga-yi zer, zer tamga), 289
ALTIN EZME (hall-i zer), 291
ALTIN FENER bk. "Altunlu fener"
ALTIN GÖSTERME (ağıza zer alma, dînâr gösterme, zer gösterme), 293
ALTIN HALLETME bk. "Altun ezme"
ALTIN KABAK (altun kabak, çüb-i kabag, zerrîn kabag), 294
ALTIN KÂĞIT (altun varak, kâgad-i zer, varak-i zer, zer kâğıd), 296
ALTIN KÂĞIT UÇURMA bk. "Altun varak uçurma"
ALTIN KALEM (zer kalem, zerrîn kalem), 297
ALTIN KEMER (altun kuşak, zer kemer, zerrîn kemer), 298
ALTIN KUŞAK bk. "Altun kemer"
ALTIN NİZE bk. "Altunlu mızrak"
ALTIN PEYKÂN bk. "Altunlu temren"
ALTIN SAÇMA bk. "Saçı saçma"
ALTIN SUYU (âb-i zer, altun suyu), 300
ALTIN TAÇ bk. "Tâc-i zer"
ALTIN TEL (altun tel, sırma tel), 301
ALTIN TEMREN bk. "Altunlu temren"

ALTIN TOZLU KEMAN bk. "Toz"
ALTIN TOP (altun tób, túb-i zer, túb-i zerrîn), 302
ALTIN ÜSKÛF (altun üskûf, üskûf-i zer, zer-düz üskûf, zer üskûf), 304
ALTIN VARAK (varak-i zer), 310
ALTIN VARAK UÇURMA (zer kâgad uçurma, altun varak uçurma, varak saçma), 311
ALTINI KÂĞIDA SARMAK bk. "Altun kâğıt"
ALTINLI bk. "Altun benekli", "Altunlu kumaş"
ALTINLI ÂSÛMÂNÎ (altunlu âsümânî), 311
ALTINLI BENEK bk. "Altun benekli"
ALTINLI FENER (altunlu fenâr), 312
ALTINLI KUMAŞ (altunlu, zer-beft, zerrîn), 312
ALTINLI MIZRAK (nîze-i zer, nîze-i zerrîn), 313
ALTINLI PERDE bk. "Kırmızı perde"
ALTINLI TEL bk. "Sorguç"
ALTINLI TEMREN (altunlu peykân, peykân-i zer, zer peykân, zerrîn peykân), 313
ALTIYI ALMAK, 314
ALVARA, alvare, elvere, 315
AMBAR bk. "Üç ambarlı"
AMBER ('abîr, 'anber, 'anber-i sârâ), 316
AMBER SAÇAN, amber saçma ('anber-eşân, 'anber-feşân, 'anber-pâş), 318
AMBER/MİSK TOZLU YAY ('anberîn/miskîn tozlu kemân), 319
AMBERDEN SİNEK ('anberîn meges, miskîn meges), 320
AMBERE TOZ KATMA, 320
AMBERİNE ('amberçe, 'anberîne, 'anberîyye), 320
AMBERİYE [takı] bk. "Amberîne"
AMBERİYE [rakı] ('anberîyye), 322
AMBERLİ KEMENT bk. "Miskîn kement"
AMBERLİ PEÇE (anberîn burka, 'anberîn nikâb, müşğîn vâlâ, müşğîn nikâb), 322
AMBERLİ YAKA ('anberîn girîbân, girîbân-i 'abîr), 323
AMEL DEFTERİ (defter-i a'mâl, nâme-i a'mâl, sûret-i a'mâl), 323
AMR-i 'AYYÂR (Amr b. Ümeyye ed-Dâmirî), 324
ANA BABA GÜNÜ ('anâ belâ günü), 325
ANADAN DOĞANI ŞEHBAZ (anadan togamı şeh-bâz), 325
ANÂSIR-i ERBA'A bk. "Dört unsur"
ANBER bk. "Amber"
ANBER-EFŞÂN bk. "Amber saçma"
ANBERİN BURKA bk. "Amberli peçe"
ANBERİN GİRİBÂN bk. "Amberli yaka"
ANBERİN KEMÂN bk. "Amber/Misk tozlu yay"
ANBERİN KEMENT bk. "Miskîn kement"
ANBERİN MEGES bk. "Amberden sinek"
ANBERİNE bk. "Amberîne"
ANBERİYYE bk. "Amberîyye"
ANCAK, ancak olur, 325
AND İÇMEK bk. "Ant içmek"

ANDELİB bk. "Bülbül"
ANJANBMAN bk. "Beyt-i merhûn"
ANKA ('ankâ), 326
ANKA ('Ankâ, Ankâ-yi Mugrib, Sî-murg, Sî-reng), 326
ANKEBÛT bk. "Örümcek"
ANKEBÛT-HÂNE bk. "Örümcek ağı"
ANKEBÛT PERDESİ bk. "Örümcek ağı"
ANKEBÛTÎ DÂM bk. "Örümcek ağı"
ANKEBÛTÎ PERDE (perde-i 'ankebût), 330
ANT İÇMEK (and içmek), 331
ÂR bk. "Ar ve namus"
AR ve NAMUS ('âr ü nâmûs, nâm ü neng), 333
ARAF (A'râf), 334
ARAP ('Areb), 335
ARAP [coğrafya] ('Areb), 335
ARAK bk. "Rakı"
ARAKÇIN ('arakiyye, 'arek-çîn), 336
ARAKİYYE bk. "Aarakçın"
ARALAMA bk. "Meydan aralama"
ARALAMAK, aralanmak (arelemek), 336
ÂRÂLAMAK, ârâlanmak, 337
ÂRÂM, 338
AR'AR ('ar'er), 338
ARAS bk. "Nehirler"
ARASAT MEYDANI bk. "Mahşer yeri"
AREMREM, aramram bk. "Arim seli"
ÂREŞ, 341
ÂREŞ OKU, 341
ARI (sarı zembûr, zembûr, zembûr-i 'asel), 341
ARI KOVANI (hâne-i zembûr, zembûr-hâne), 344
ARI KUŞU (tûtî-i zembûr, zembûr), 344
ARIŞ ARGAÇ bk. "Târ ü püd"
ÂRİZ bk. "Yanak"
ARİF ('arîf, 'arîfu billah, ehl-i 'irfân), 345
ÂRİFÂNE, 346
ÂRİFE BİR GÜL YETER, 347
ARİM SELİ (seyl-i 'Aremrem, seyl-i 'Arim), 347
ARİSTO (Aristû, Ristû), 348
ARKA GÖSTERMEK (arkasını dutmak), 348
ARKA VERMEK (arka virmek), 349
ARKADAN ÇIKMAK (yalmanı çık-mak), 349
ARPA (cevv), 349
ARPALIK, 351
ARSA ('arsa, 'arsa-gâh, kâr-zâr), 351
ARSLAN (arsalan, esed, şîr), 351
ARSLAN [sancak arslanı] bk. "Bayrak arslanı"
ARSLAN AVLAYAN CEYLAN (âhû-yi şîr-gîr), 352
ARSLAN BURCU (burc-i esed), 352
ARSLAN OYNATMAK, 353
ARSLANLI BAYRAK bk. "Bayrak", "Bayrak arslanı"
ARŞ ('Arş, 'Arş-i a'lâ), 354
ARŞ HOROZU (Horôs-i 'Arş, Dik-i si-pîhr), 354

ARŞ'A KILIÇ ASMA bk. "Kılıcı Arş'a asma"
ARTUK, 355
ARÛS bk. "Gelin"
ARÛSEK, arısekli, 356
ARZ-i HÂL ('arz-i hâl, vasf-i hâl), 356
ARZA KILMAK, 356
ASA ('asâ), 356
ASÂ-yi MÛSÂ bk. "Mûsâ'nın asası", 358
ASÂ-yi PİRÂN, 358
ASA ile SİHİR BOZMA, 359
ASAYA DÜŞMEK ('asaya düşmek), 359
ÂSAF (Âsef, Âsef b. Berhuyâ), 359
ASELÎ ('aselî), 360
ASES ('ases, karavul, subaşı, şihne), 361
ASFEROĞULLARI (Benî Asfer, İbni Asfer), 362
ASHÂB-i KEHF (heft-ten), 363
ASHÂB-i KEHF'in KÖPEĞİ (Kıtmîr, seğ-i Ashâb-i Kehf), 364
ASILASI, sarp asılası, 364
ASIR [ikinci vakti] ('asr), 365
ÂSİTÂN bk. "Eşik"
ÂSİTÂN bk. "Dergâh"
ÂSİTÂN [giyim] (âstîn, yeñ), 365
ÂSİTÂN-EFŞÂN (âstîn-efşân, âstîn salmak), 368
ÂSİTÂN SALMAK, 369
ÂSİTÂNE ÇEKMEK, 369
ÂSİYÂB bk. "Değirmen"
ASMA ÇUBUĞU, 369
ASMA KIZI bk. "Üzüm kızı"
ASMAÎ (Asma'î), 369
ÂSMÂNÎ bk. "Âsümânî"
ÂSTÂN bk. "Dergâh"
ASTAR, 369
ÂSTÎN bk. "Âsitîn"
ÂSTÎN-EFŞÂN bk. "Âsitîn-efşân"
ÂSÛMÂN, 370
ÂSÛMÂNÎ [giyim] (âsümânî, âsümânî), 370
ÂSÛMÂNÎ [şenlik] (âsümânî), 370
ÂSÛMÂNÎ LÂLE, 370
ÂSÛMÂNÎ MÛZE bk. "Mavi çizme"
ÂS YUVASI, 371
AŞ YİRMEK bk. "Aşermek"
AŞAĞI (ednâ, en aşağı), 371
AŞAĞI KOŞU, 371
AŞERMEK (aş yirmek), 371
ÂŞİĞİN BEDENİ bk. "Vücut" [âşîğim]
ÂŞİĞİN EVİ (gam-hâne, külbe, mihnet-serâ), 371
ÂŞİĞİN KIYAFETİ, 371
AŞIK bk. "Aşık oyunu"
ÂŞIK ('âşık), 372
ÂŞIK DİRİLMEK, 379
ÂŞIK GEÇMEK, 379
AŞIK OYUNU, 379
ÂŞIK-i SÂDİK bk. "Gerçek âşık"
AŞIRI ATMAK, aşırmaq, 379
AŞIRMAK bk. "Aşırı atmak"
AŞİNA [bildik] (âşinâ), 380
ÂŞİNÂ [yüzücü], 380
ÂŞİYÂNDAN UÇURMAK bk. "Yuva-dan uçurmak"

AŞK ('aşk, 'ışk, mihr, mahabbet, muhabbet), 380
AŞK ERİ, 390
AŞK-i MECÂZÎ bk. "Mecâzî Aşk"
AŞK MECLİSİ (meclîs-i 'aşk), 390
AŞK MEKTUBU ('arz-i hâl, vasf-i hâl), 390
AŞK-NÂME ('ışk-nâme), 391
AŞK-i PÂK, 391
AŞK ŞARABI (mey-i mahabbet, şerâb-i 'aşk), 392
AŞK ŞEHİDİ (küşte-i 'aşk, şehid-i 'aşk), 392
AŞKAR (eşkar, eşgar), 393
AŞKAR GÖZÜ, 393
AŞÛR bk. "Aşure"
AŞURE ('âşûr, 'âşûrâ, 'âşûre), 394
AŞURE [yemek] ('âşûr aşu, heft-dâne), 394
AT (esb, rahş, semend), 394
AT AYAĞINA KINA YAKMA, 398
AT AYAĞINA KUM DÖŞEME bk. "Yola kum döşenmesi"
AT AYAĞINA KUMAŞ SERME (ferş-i kadem, pâ-y-endâz), 399
AT AYAĞINI ÖPME, 399
AT BAŞI, 400
AT DAMGASI, 400
AT ÇIKARMAK (karşu at çıkarmak), 400
AT KOPARMAK, at bırakmak, 400
AT KULAĞI, 400
AT MEYDANI, 401
AT NALI bk. "Nal"
AT OĞLANI, 403
AT OYNAĞI, 403
AT ÖNÜNE YATMA, 403
ATA BİNEN GÜZEL (şeh-süvâr), 404
ATA ÇİĞNENME ARZUSU, 404
ATEŞ (âtes, nâr), 404
ÂTEŞ ü ÂB, 406
ÂTEŞ-GEDE bk. "Âteş-hâne"
ÂTEŞ-HÂNE (âtes-gâh, âtes-gede), 406
ATEŞ İŞİ, 407
ATEŞ KAYIĞI, 408
ÂTEŞ-i MENZİL bk. "Menzil ateşi"
ATEŞ OKU (odlu demren, tîr-i âtes), 408
ATEŞ TASI (âtesî tâs, âtesîn tâs, kızmış leğen), 408
ÂTEŞ-i TER bk. "Âb-i huşk"
ATEŞ TILSIMI (tılsm-i nâr), 409
ATEŞBAZ (âtes-bâz), 409
ATEŞE NAL ATMA, 410
ÂTEŞÎ TÂS bk. "Ateş tasi"
ATEŞLE HABERLEŞME, 410
ATEŞLE MİSAFİR KARŞILAMA (meş'al karşı tutma), 411
ATEŞPEREST (âtes-perest, gebr, mecûs, mecûsî), 411
ATEŞTE KIZDIRILMIŞ TAS bk. "Ateş tasi"
ATICILAR TEKKESİ (okçular tekyesi, tekye), 412
ATLA ÇİĞNEME, 412
ATLAS [felek] (çarh-i atlas), 413
ATLAS [kumaş] bk. "Atlas-i çarh"
ATLAS-i ÇARH, çarh-i atlas, 413
ATLIKARINCA (atlu karaca), 414

ATTÂR bk. "Aktar"
AV [hakîkî] (şikâr, sayd), 414
AV [mecâzî] (şikâr, sayd), 415
AV KUŞLARINA ZİL TAKMA bk. "Şahine ceres takma"
AV KUŞLARINI EĞİTME bk. "Karga ile şahin eğitme"
AVÂM ('avâm, 'avâmü'n-nâs), 417
AVARE, avarelik (âvâre, âvârelik), 417
ÂVÂRE [tekstil], 418
AVC bk. "Âc bin 'Unûk"
AVCI (sayyâd, şikâr-bâz), 418
ÂVÎZE, 420
AVURDA ÇEKMEK (avürde çekmek), 420
AVURT ÖTTÜRMEK (avürd öttürmek), 421
AVURT URMAK (avürd urmak), 421
AY (kamer, mâh, meh), 421
AY BAŞI, 427
AY ve GÜNEŞ (mihr ü meh), 428
AY ve GÜNEŞİN RAM OLMASI, 429
AY İŞİĞİ bk. "Mehtap"
AY ile TUTULMAK bk. "Ay ile yanaşmak"
AY TUTULMASI (husûf, inhisâf), 429
AY ile YANAŞMAK (ay ile tutulmak), 432
AYA KARSMAK (el karismak), 432
AYAĞAALITIN ve MÛCEVHER SAÇMA, 433
AYAĞA ÇÖKMEK, 433
AYAĞA DÜŞMEK, 434
AYAĞA GELMEK, 435
AYAĞA GÜL SERME bk. "Yola gül serme"
AYAĞA KARA SU İNMEK bk. "Ayağa su inmek"
AYAĞA KUM DÖŞEME bk. "Yola kum döşenmesi"
AYAĞA KUMAŞ SERME (ferş-i kadem, pâ-y-endâz), 436
AYAĞA SALINMAK bk. "Ayakta kalmak"
AYAĞA SALMAK, 439
AYAĞA SU DÖKME (ayağa su koymak), 440
AYAĞA SU İNMEK (ayağa kare su inmek), 440
AYAĞA ŞERBET VERME bk. "Şerbet verme"
AYAĞA YÜZ SÜRME, 440
AYAĞI BAŞA BASMA bk. "Ayağı yüze basma"
AYAĞI ETEĞE ÇEKME (pâyini dâmâne çekme), 441
AYAĞI GÖZE BASMA, 442
AYAĞI KİLDE (pâ-der-gil), 442
AYAĞI YÜZE BASMA, 442
AYAĞIN DURMAK (ayagın turmak), 443
AYAK [organ, kadeh] (eyak, eyâg), 443
AYAK [coğrafya] (ayak), 444
AYAK [güreş], 445
AYAK [durulan yer], 445
AYAK (def'a) [kez, kere], 445
AYAK ALMAK, 446
AYAK BASMAK, 447
AYAK ÇEKMEK, 447
AYAK-DAŞ (hem-pâ, pâ-dâş, yoldaş), 447

AYAK DİVANI (ayak dîvânî), 448
AYAK DOLAMAK (ayak tolamak), 448
AYAK DOLAŞMAK, 449
AYAK GÖTÜRMEK, 449
AYAK İZİ [sevgilinin] (nakş-i kadem, na'lçe nakşı), 449
AYAK KARADA (ayak karada komak), 450
AYAK NAİBİ (ayak nâ'ibi), 451
AYAK ÖPME (pâ-bûs, pâ-y-bûs), 451
AYAK SEYRİ, 452
AYAK TAŞI [okçuluk], 453
AYAK TAŞI [mimarî], 453
AYAK TELLALI bk. "Tellal"
AYAK TERİ (ayak deri), 454
AYAK TOPRAĞI [sevgilinin] (ayak tozu, gubâr-i râh, hâk-i der, hâk-i pâ-y, hâk-i râh, hâk-i ser-i kûy, iz tozu), 455
AYAK TOPRAĞI [tortu], 458
AYAK TOZU bk. "Ayak toprağı", 458
AYAK YÜRÜTMEK, 458
AYAKKABI (ayak kabı, başmak, edük, na'leyn, pâ-pûş), 458
AYAKLAMAK, 461
AYAKLANDIRMAK, 462
AYAKLANMAK, 463
AYAKLI (ayaklu, pâ-y-zen), 463
AYAKLI DEFTER, 464
AYAKLI SAGAR (ayaklu sâger), 464
AYAKLI TARİH (ayaklı tevârîh), 464
AYAKTA, 464
AYAKTA KALMAK (ayakta konmak, ayakta olmak), 465
AYAKTA OLMAK bk. "Ayakta kalmak"
AYAKTAN ÇIKMAK bk. "Ayaktan düşmek", "Çıkmak"
AYAKTAN DÜŞMEK, ayaktan çıkmak, ayaktan kalmak, 466
AYAKTAN GERİ KALMAK, 467
AYAKTAN KALDIRMAK, 467
AYAKTAN KALMAK bk. "Ayaktan çıkmak"
A'YÂN (a'yân-i devlet, a'yânü'l-kavm), 467
AYÂR ('ayâr, 'iyâr), 467
AYÂS, 468
AYASOFYA (Ayâsofyâ-i Kebîr, Ayasöfyâ, Ayâsüfyâ), 470

AYAZI, 472
AYET (âyet), 472
AYET-BERKENAR (âyet-ber-kenâr), 473
ÂYET-i SİHHAT bk. "Sihhat Ayeti"
AYIN [harf] ('ayn), 473
AYIN İKİYE BÖLÜNMESİ bk. "Şakku'l-kamer"
AYIN ON DÖRDÜ bk. "On dördünde ay"
ÂYİN, 474
ÂYİNE bk. "Ayna"
ÂYİNE-i 'ÂLEM-NÛMÂ bk. "İskender aynası"
ÂYİNE-i BAHT bk. "Baht aynası"
ÂYİNE-i CÂM-i CEM bk. "Cem kadehi"
ÂYİNE CEVŞEN bk. "Ayna cevşen"
ÂYİNE-i ÇİNÎ (âyine-i Çin, secencel), 474
ÂYİNE-DÂN, 475
ÂYİNE-DÂR (âyine-gerdân), 475
ÂYİNE-i DEVRÂN, 477
ÂYİNE-GERDÂN bk. "Âyine-dâr", "Ayna tutma"
ÂYİNE-i GİTİ-NÛMÂ bk. "İskender aynası"
ÂYİNE-HÂNE (hâne-i âyine), 477
ÂYİNE-i İSKENDER bk. "İskender aynası"
ÂYİNE-i PÔLÂD bk. "Ayna"
ÂYİNE-i RÂZ, 478
ÂYİNE-i SİHR bk. "Sihirli ayna"
ÂYİNECİ bk. "Aynacı"
ÂYİNECİ, 479
AYLAK (bâd-i hevâ, müft, râygân), 479
AYLI GÜNLÜ HASTA (aylû günlü haste), 480
AYLI GÜNLÜ SAAT (aylû günlü), 480
AYN bk. "Ayn" [harf] ve "Göz"
AYN-i 'ALÎ ('Ayn-i 'Alî, 'ayn-i 'âlî), 480
AYN-i BAKAR ('aynü'l-bakar), 482
AYN-i 'İNÂYET ('ayn-i 'inâyet), 482
AYN-i KALB bk. "Kalp gözü"
AYN-i KEMÂL ('aynü'l-Kemâl, âfet-i 'ayn-i Kemâl), 482
AYNü'l-KEMÂL bk. "Ayn-i Kemâl"
AYN-i SAFÂ ('ayn-i safâ), 483
AYN-i SELVÂN ('Ayn-i Selvânî), 483
AYNü'l-YAKÎN ('ayne'l-yakîn), 484

AYNA (âyine, âyene, âyine-i pölâd, gözgü), 484
AYNA CEVŞEN (âyine cebe, âyine cevşen), 493
AYNA ÖPME, 493
AYNA TUTMA (âyine-gerdân, âyine sunma), 493
AYNACI (âyineci), 494
AYNACI DÜKKÂNI, 494
AYNADA SÛRET GÖSTERME, 495
AYNADAKİ SURETE ÂŞIK OLMA, 495
AYNALI YAZI bk. "Hatt-i müsemnâ"
AYNEK bk. "Gözlük"
AYNI ANLAMLI KELİMELER, 495
AYNINA ALMAK ('aynına almak), 496
AYRILIK (cüdâlık, firâk, firkat, hecr, hicrân), 496
AYRILIK ÇEŞMESİ, 499
AYŞ bk. "Meclis"
AYŞ-i ÂHZAR, 500
AYŞ ü İŞRET bk. "Meclis"
AYVA (bih, sefercel), 500
AYVA ÇEKİRDEĞİ, 501
AYYAR ('ayyâr), 501
AYYAŞ bk. "Serhoş"
AYYUK ('Ayyûk), 505
AZÂB bk. "Azap"
AZÂBÎ, 'azâbîler, 506
ÂZÂD, âzâde, 507
ÂZÂD, 507
ÂZÂD OLMAK, 507
AZÂİM, 'azâyim bk. "'Azîme"
AZAP ('azâb), 508
AZÂZİL bk. "Şeytan"
AZB-i FURÂT ('azbü furât, 'azb-i Furât), 509
ÂZER [Hz. İbrahim'in babası], 510
ÂZER [melek], 510
ÂZER [ates], 510
ÂZER-i HUTNÂYÛN, 511
AZÎME ('azâyim, 'azîmet), 511
AZÎZ ('Azîz, 'Azîz-i Mısr), 511
AZM-i REMİM bk. "İzâm-i remîm"
AZMÂYİŞ OKU (ezmâyîş oku), 512
AZRA bk. "Vamık ve Azra"
AZRÂİL ('Azrâ'il), 513

Bu kitap günümüz insanının Fuzûlî, Bâkî, Nedîm gibi şairlerin eserlerini kolayca okuyup anlayabilmesi amacıyla hazırlandı. Bu şiiri vücuda getiren 650 civarında divân ve mesnevînin yaklaşık 1.500.000 beyti taranıp eski edebiyatın nirengi noktaları madde başları haline getirilerek zengin örneklerle izah edildi. **Osmanlı Şiiri Kılavuzu**'ndaki madde başlıkları, bugün yanlış bir adlandırmayla daha çok "Divan Şiiri" diye bilinen edebiyatın temel kavramlarını örnekleriyle açıklıyor. Kılavuzu kullananların ellerine aldıkları eski bir şiir metnini, önemli ölçüde çözüp tadına varabileceği inancındayız.

Eski şiir, aradaki engeller kaldırıldığında gerçekten okuması ve yorumlaması son derece zevkli bir meşgaledir. Bu şiirin her beyti, bize yüzyıllar öncesinden gönderilmiş birer bilmece gibidir. Bunları çözmek, insanda heyecan ve bir yenisini daha çözüp anlama isteği uyandırır.

Bundan 300-500 sene önce yaşamış bir söz ustasının zihninin kıvrımlarından kopan ince bir espriyi 21. yüzyılda yeniden keşfedip zevkine varabilmek, bambaşka bir heyecan konusudur. **Osmanlı Şiiri Kılavuzu** ile toplumumuzun, tarih ve kültürüyle daha güçlü bağlar kurabileceğine inanıyoruz.

OSMANLI ŞİİRİ KILAVUZU

ISBN 978-605-00-0000-0

